

**ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ
СЕРЕДЬНОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ
ВИКОРИСТАННЯ ПІСЕННОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Методичні настанови

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

О. А. Горovenко, А.Н. Мазяж

**ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ
СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ
ВИКОРИСТАННЯ ПІСЕННОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Методичні настанови

Харків
2020

УДК 373.5.016:81.111]:784.67(072)

Ф 79

Укладачі:

Горовенко О. А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Мазяж А. Н., викладач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

Міщенко О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Крилова М.Б., учитель англійської мови Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ № 78 Харківської міської ради Харківської області

Затверджено на засіданні науково-методичної ради академії
протокол № від

Ф 79

Формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку у процесі використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови : метод.настанови / уклад. О. А. Горовенко, А. Н. Мазяж ; Комун. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. – Харків, 2020. – 69 с.

Методичні настанови підготовлено відповідно до програмних вимог навчальної дисципліни «Методика викладання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах». Робота містить теоретичні матеріали з методики викладання іноземної мови та спеціального музичного інструмента; добірку вправ на засвоєння граматичних конструкцій та лексики, що інтерпретовано у формі комплексу допоміжних римованих завдань із музичним супроводом, які допоможуть як майбутнім учителям англійської мови у підготовці до занять з методики викладання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти, так і майбутнім учителям музики в удосконаленні їх музично-інструментальної підготовки.

Матеріали видання стануть у нагоді студентам під час підготовки до занять з методики викладання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти; в ході педагогічної практики; під час написання курсових та дипломних робіт.

УДК 373.5.016:81.111]:784.67(072)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови у процесі формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку	
Загальні уявлення про процес формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку	7
Педагогічні умови формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови	14
Інтеграція англійської мови та музичного мистецтва	21
Використання пісенного матеріалу у процесі формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку	25
Формування граматичних навичок учнів середніх класів у процесі використання пісенного матеріалу	35
Формування виконавських музичних навичок майбутніх учителів у процесі фахової підготовки	
Методичні основи роботи над дитячим репертуаром	42
Вимоги до інструментальної підготовки та специфіка виконавської майстерності учителя	46
Робота над вокальним твором	49
Виконавська культура учителя	50
ПІСЛЯМОВА	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	59

ПЕРЕДМОВА

ГраMATика є важливим аспектом навчання іноземної мови. На основі граматичних законів слова об'єднуються в словосполучення і речення, завдяки чому мова набуває осмислений характер. Термін «граматика» об'єднує різні поняття. З одного боку, термін «граматика» означає «особливий розділ лінгвістики, що вивчає систему правил про зміну слів і поєднання слів у реченні, а, з іншого – це найважливіший аспект мовної діяльності, де граMATика функціонує як система дій з граматичним матеріалом і утворює так звані граматичні механізми мовлення, які виступають у вигляді граматичних навичок і вмінь» [13, с. 5].

Актуальність даної роботи визначається значущістю граMATики у засвоєнні будь-якої іноземної мови. Жоден із аспектів навчання іноземних мов не був упродовж багатьох років предметом настільки інтенсивних обговорень і дискусій, як граMATика. На підставі засвоєних граматичних явищ учні спроможні швидко і безпомилково оформлювати свої думки засобами іноземної мови, що вивчається. Кожен учень зможе легко вживати у власних висловлюваннях вивчений матеріал тоді, коли міцно засвоїть кожен граматичну одиницю. Засвоєння забезпечується через набуття відповідних лінгвістичних (граматичних) знань шляхом формування лінгвістичних навичок і розвитку відповідних лінгвістичних умінь.

У методиці викладання іноземної мови існує значна кількість різноманітних підходів і методів для вивчення граматичного аспекту мови. Одним із найбільш цікавих і популярних є використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови. Музика є ефективним способом впливу на учнів. Пісня іноземною мовою виходить за межі освітнього процесу і є сполучною ланкою між навчанням, розумовим розвитком і вихованням особистості. Головною складністю у вивченні іноземної мови є відсутність мовного середовища. У цьому випадку пісня може виявитися провідником у світ опанування іноземною мовою. Таким чином, пісня може мати великі

можливості для розвитку учня [11, с. 51].

Методичні настанови «Формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку у процесі використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови» підготовлено з метою надання порад щодо теоретичних питань формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку засобами пісенного матеріалу на уроках англійської мови, розкритті функцій, що об'єднують музику та іноземні мови; розгляді методичних переваг пісень у навчанні англійської мови; виокремленні критеріїв відбору пісенного матеріалу; наданні методичних порад з визначення етапів уроку англійської мови, під час яких найкраще застосовувати музичний супровід та пісні, а також приділено значну увагу щодо формування виконавських музичних навичок майбутніх учителів у процесі їх інструментальної підготовки, розкрито основні напрями в цій галузі, зокрема, гра на слух, читання з листа, транспонування, підбір акомпанементу.

У додатках міститься матеріал на засвоєння граматичних конструкцій та лексики, що інтерпретовано у формі комплексу допоміжних римованих завдань, деякі з них покладено на музику. Ритмічна форма вправ дозволяє поєднувати їх із жестами, рухами, мімікою і використовувати для хорового, групового та індивідуального проговорювання або співу.

Матеріали запропонованого видання допоможуть майбутнім учителям англійської мови у підготовці до занять з методики викладання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти; майбутнім учителям музики в удосконаленні їх музично-інструментальної підготовки; під час проходження педагогічної практики; в ході написання курсових та дипломних робіт.

Використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови у процесі формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку

Загальні уявлення про процес формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку

Зміст навчальної програми з іноземних мов для 5-9-х класів забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою.

Завдання полягає у формуванні вмінь: здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань тощо.

Грамматика відіграє важливу роль при навчанні та формуванні практичних навичок іноземної мови. Жоден із аспектів навчання іноземних мов не був упродовж багатьох років предметом настільки інтенсивних обговорень та дискусій.

Стосовно поняття «грамматика», то воно трактується по-різному. Так, термін «грамматика» (грец. *grammatiké*) спочатку означав «мистецтво читання та письма» [20, с. 118].

У середні віки грамматика (лат. «вільне мистецтво») вважалася одним із компонентів освіти, що ставив за мету: навчити володінню латинської мови, надати відомості з філології, у тому числі і при читанні текстів, здійснювати

гімнастику розуму. Навчання будь-якій мові проводилося за допомогою граматики, побудованої, як правило, за зразком латинської. Граматика вивчалася як особливий предмет [2].

Починаючи з ХІХ ст., поняття «граматика» наповнюється новим змістом і в мовознавстві, і в навчанні мов. За визначенням лінгвістів (Н. Белоножко [1], Н. Дьяченко [6], Г. Синькевич [34]), граматика стала позначати: а) граматичний лад мови, б) розділ мовознавства, що вивчає такий лад, в) сукупність правил зміни слів, їх сполук у поєднанні. При цьому зазначимо, що у ХХ ст. вітчизняні та закордонні лінгвісти й методисти, стали особливо часто включати в поняття «граматика» різні розділи науки про мову, наприклад, такі, як словотвір і фонетика, а також орфографію, елементи лексикології, фразеології, стилістики тощо, які в свою чергу включаються до підручників граматики різних мов.

Граматика – це наука, вчення про її об'єкт, розділ мовознавства, що вивчає закономірності та особливості будови і форми слів, словосполучень, речень і тексту [2].

Граматична навичка – це здатність людини, яка говорить, вибрати модель, яка є адекватною для мовленнєвої задачі, та оформити її відповідно до норм виучуваної мови [2].

Необхідно зазначити, що граматичні навички, як і всі інші мовленнєві навички, мають характеризуватися такими ознаками як автоматизованість, гнучкість і стійкість та формуватися поетапно. Сформованість репродуктивної граматичної навички – одна з передумов функціонування вміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формах (говоріння і письмо). Той, хто говорить / пише, має спочатку вибрати граматичну структуру, яка б відповідала ситуації мовлення. Подальший вибір залежить від часу події, про яку йдеться, від характеру інформації. На вибір граматичної структури також впливають стосунки між людьми, що спілкуються. Обрану граматичну структуру слід оформити відповідно до норм іншомовного мовлення (маються на увазі морфологічні й синтаксичні

особливості граматичної структури). Вибір і оформлення граматичної структури здійснюються паралельно, щоб у свідомості мовця поєднувалися комунікативний намір і форма, за допомогою якої цей намір виражається. Сформованість рецептивної граматичної навички – одна з передумов функціонування уміння розуміти думки інших людей в усній і письмовій формах (аудіювання і читання). На відміну від репродуктивної граматичної навички, яка передбачає вибір форми згідно з комунікативним наміром, ситуацією мовлення тощо, першою операцією у формуванні рецептивної граматичної навички є сприймання звукового або графічного образуграматичної структури. Якщо рецептивна граматична навичка сформована, сприймання супроводжується розпізнаванням граматичних форм і співвіднесенням їх із певним значенням [4, с. 157].

У сучасній парадигмі досліджень граматична компетенція визначається як здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості. Основними компонентами граматичної компетенції виступають граматичні навички, граматичні знання і граматична усвідомленість [6, с. 30].

Формування граматичної компетенції починається у початковій школі. Після закінчення четвертого класу молодші школярі мають вийти на рівень А1 (за глобальною шкалою Загальноєвропейських Рекомендацій), а значить – на той самий рівень граматичної компетенції. Проте дослідники [11; 16; 23; 35], які займаються проблемами початкової школи, вказують, що засвоєння граматики іноземної мови у молодших школярів буде значно різнитися у перших та других класах і у третьому та четвертому класах: перші знаходяться на так званій дограматичній стадії засвоєння іноземної мови, другі – на граматичній стадії. Тому засвоєння граматики у початковій школі слід сприймати диференційовано: учні, що знаходяться на «дограматичній» стадії, ще не спроможні усвідомити граматичні закономірності іноземної

мови, у них навіть немає досвіду вивчення граматики рідної мови. Завдання вчителя – дати учням якомога більше зразків мовлення, які вони спочатку вживають без змін, потім із мінімальними змінами згідно з ситуацією мовлення, створеною вчителем. На «граматичній» стадії молодші школярі вже можуть вносити зміни у зразки мовлення спочатку на синтаксичному, а потім і на морфологічному рівні [19, с. 98]. На цій стадії засвоєння іноземної мови буде недоцільно обмежитися лише імпліцитним засвоєнням граматичного боку мовлення, а вже потроху можна застосовувати прийоми, завдяки яким учні не лише отримують, але й самі здобувають необхідні їм граматичні знання.

В основній школі учні мають досягти рівня A2+, в тому числі й такого її компонента як граматична компетентність. Головним завданням тут є оволодіння так званим активним граматичним матеріалом. Звичайно, учні основної школи мають не лише імітувати вчителя, але й породжувати свої власні висловлювання з конкретними граматичними структурами, а також розуміти їх у мовленні вчителя, інших учнів, і найголовніше – у мовленні носіїв мови, для чого слід активно застосовувати фоно- і відеофонограму.

У старшій (переважно профільній школі) з'являється необхідність засвоювати не лише активний граматичний матеріал (до початку занять у старшій школі він в основному вже засвоєний), але й так званий пасивний граматичний матеріал, що належить до шкільного граматичного мінімуму. Це граматичні структури, які зустрічаються переважно у фахових або фаховоспрямованих текстах, які учні будуть читати у старшій школі. На цьому етапі слід забезпечувати більшу автономність учнів, їхню самостійність у формуванні граматичної компетенції. Випускники старшої школи мають досягти рівня B1+ [11, с. 45].

У середніх навчальних закладах вивчаються не всі граматичні явища виучуваної іноземної мови, а спеціально відібраний шкільний граматичний мінімум, який складається з активного граматичного мінімуму і пасивного граматичного мінімуму. Для вираження своїх думок іноземною мовою учень

має оволодіти тими граматичними структурами, які входять до активного граматичного мінімуму. Безперечно, ці граматичні структури він має також розуміти в усному або писемному мовленні. До пасивного граматичного мінімуму входять такі граматичні структури, якими учні можуть не користуватися для вираження своїх думок, але які потрібні для сприймання і розуміння іншомовного мовлення в усній і письмовій формі. Звичайно, кількість таких граматичних структур буде не такою великою, як кількість лексичних одиниць пасивного словника, бо взагалі кількість граматичних структур і граматичних явищ у будь-якій мові обмежена і піддається обліку. Щоб сприймати й розуміти думки інших людей, необхідно володіти як активним, так і пасивним шкільним граматичним мінімумом. На жаль, у програмі, де весь граматичний матеріал ретельно розписаний по класах, він не розділяється на активний і пасивний. Тому вчителю доведеться робити це самому [6, с. 31].

Як зазначалося вище, компонентами граматичної компетенції є граматичні знання, мовленнєві граматичні навички і граматична здатність. Виділяючи ці важливі складники граматичної компетенції, слід разом із тим зазначити, що формуються вони не окремо один від одного, а разом. Тому ми у визначенні етапів формування граматичної компетенції будемо спиратися на виділені С. Шатіловим етапи формування мовленнєвої граматичної навички [43, с. 29].

Першим етапом є орієнтовно-підготовчий. На цьому етапі відбувається ознайомлення учнів з новим граматичним явищем або граматичною структурою і первинне виконання мовленнєвої граматичної дії за зразком, якщо вона елементарна, чи первинне виконання окремих операцій, що входять до складу граматичної дії на ґрунті усвідомлення способів їх виконання. На другому, стереотипно-ситуативному етапі, відбувається автоматизація дій учнів з новими граматичними структурами на рівні фрази. На третьому, варіюючи-ситуативному етапі, продовжується автоматизація дій учнів з новими граматичними структурами на рівні понадфразової

єдності і тексту. На першому етапі учні ознайомлюються з новою граматичною структурою у контексті або ситуації мовлення – реальній або спеціально створеній учителем. Контекстом може служити будь-який невеликий текст – вірш, пісня, короткий діалог, уривок з відеофільму тощо. Бажано, щоб інформація надходила до учнів за двома каналами – слуховому і зоровому. У випадку використання відеофонограми подачу інформації по зоровому каналу слід відкласти на час після перегляду відеофонограми, інакше учні пропустять відеоряд. На цьому етапі учні не лише ознайомлюються з граматичною структурою, але й здобувають нові знання [44, с. 30].

На думку лінгвістів (О. Вовк, В. Красних, О. Кубрякова) – здобування знань набагато корисніше, бо такі знання є значно міцнішими за одержані в готовому вигляді. Для отримання знань на основі контексту (або кількох контекстів) використовується евристична бесіда. Звичайно, евристична бесіда – не єдиний шлях одержання учнями граматичних знань як орієнтовної основи майбутніх мовленнєвих дій з новою / новими граматичними структурами. На другому і третьому етапах формування граматичної навички має місце автоматизація дій учнів з новою граматичною структурою на рівні фрази, понадфразової єдності і цілого тексту, для чого потрібні відповідні вправи і завдання [12, с. 150].

На середньому ступені (7-9 класи) підлітки виявляють більшу соціальну активність, спрямовану на засвоєння певних зразків поведінки та цінностей, прагнуть до сприйняття нового, цікавого; їх пам'ять розвивається у напрямі інтелектуалізації, запам'ятовування набуває цілеспрямованого характеру, мовлення стає більш керованим і розвиненим. Підлітки потребують щирого і серйозного ставлення до своїх інтересів, не люблять обмеження своєї самостійності з боку дорослих. Підлітковий вік – це найскладніший із всіх дитячих періодів, який являє собою етап становлення особистості. Разом з тим це найвідповідальніший період, тому що тут закладаються основи моральності, формуються соціальні установки, ставлення до себе, до людей,

до суспільства.

Крім того, у даному періоді стабілізуються риси характеру і основні форми міжособистісного спілкування. Головні мотиваційні лінії цього вікового періоду, які пов'язані з активним прагненням до особистого сомовдосконалення, – це самопізнання, самовираження і самоствердження [5, с. 98]. Та, окрім суперечностей, що притаманні підлітковій психіці, варто відмітити пізнавальну активність, яка дуже яскраво виражена у школярів цієї вікової групи, – це готовність та бажання учня до вивчення нового матеріалу розширеної тематики, що стосується вивчення іноземної мови та особливостей країни, мова якої вивчається; бажання самостійно розширювати знання з даного предмету; виявлення ініціативи в пошуку цікавої інформації; бажання застосувати набуті знання в повсякденному житті та при вивченні інших предметів.

Підлітки шукають відповідей та пояснення тій інформації, яку вони отримують із різних джерел, починається формування індивідуальних цінностей та правил рівноваги між особистими інтересами та інтересами інших людей. Для цього необхідно пропонувати учням вивчення тем, які безпосередньо стосуються країни, мову якої вони вивчають [16, с. 125]. Читання книг, журналів та газет, перегляд телепередач, документальних та художніх фільмів на іноземній мові сприяє розширенню світогляду учнів, їх обізнаності в усіх сферах життєдіяльності людини. У дітей виникає бажання розповісти про прочитане, побачене або почуте стосовно подій, що відбуваються у країні, мову якої вони вивчають. Важливою умовою у підвищенні пізнавальної активності є інформованість викладача і учнів не тільки про заходи, спеціально спрямовані на вивчення іноземної мови, яка вивчається (таких, як навчальні програми телебачення і радіо), але і про інші можливі способи реалізації комунікативних потреб у навчальній діяльності. Уміння вчителя зацікавити, привернути увагу, зробити рекламу фільмові, передачі, безумовно, стимулює самостійну діяльність учнів, створює психологічну готовність до сприйняття нової інформації. Таким чином,

можна сказати, що підлітковий вік є критичним з погляду формування особистості [22, с. 30]. Протягом цього періоду послідовно формується низка складних механізмів, що знаменують перехід від зовнішньої детермінації життя до особистої саморегуляції, кардинальна зміна рушійних сил особистісного розвитку. Джерело й рушійні сили зміщуються всередину самої особистості, що знаходить здатність переборювати перепони, зумовлені зовнішніми факторами. Розвивається воля й відповідальність, що створює умови для формування індивідуального світогляду як системи особистісних цінностей.

Отже, підлітковий вік – це вік чутливий для остаточного визначення – яким шляхом піде подальший розвиток особистості. Саме тому вчителю необхідно враховувати всі вищезазначені психологічні особливості та зміни у свідомості школярів задля оптимізації процесу викладання іноземної мови на середньому етапі навчання. Результативність навчально-виховної роботи вчителя іноземної мови значною мірою залежить від знання і врахування ним вікових психологічних особливостей своїх учнів. Учителю необхідно зрозуміти психологічну сутність учнів і витоки цього стану, всіляко підтримувати й активізувати в інтересах успішного вивчення англійської мови.

Педагогічні умови формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку на уроках англійської мови

Немає жодних сумнівів, що суспільство сьогодення є багатонаціональним і полікультурним. Процеси глобалізації, міграції та імміграції забезпечують розповсюдження цінностей різних культур і націй по всьому світу. Неможливо не помітити і ще один результат цього процесу – поступову уніфікацію цінностей, поглядів і культур. Як зазначає Н. Гальскова [4]: «Добре відомо, що сьогодення постіндустріальна епоха

перебуває під впливом таких процесів, як розширення світового ринку і глобалізації, а також поширення стандартів масової культури» [4, с. 157].

Наслідком вищезазначених процесів є абсолютно нові вимоги до змісту освіти, і особливо – до змісту навчання іноземним мовам. Новий зміст освіти вимагає і нових методів навчання. Потрібно посилити саме культурологічний компонент у вивченні мови, розвивати соціокультурну компетенцію учнів, знайомити їх зі світом інших мов, культур, цінностей, правил.

Будь-яка система успішно функціонує та розвивається за обов'язкового дотримання певних організаційно-педагогічних умов. Стосовно поняття «умова», то воно розглядається як «сукупність чинників, що впливають на кого-небудь, що-небудь, що створюють середовище, в якому відбувається щось. Умова характеризує постійні чинники суспільного, побутового та іншого оточення» [10, с. 104].

Тим часом у словнику з освіти термін «умова», то воно розглядається як «сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, психологічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості» [34, с. 36].

Оскільки в педагогічних дослідженнях існують різні тлумачення поняття «педагогічні умови», вважаємо за необхідне уточнити його зміст.

Термін «педагогічні» вказує на те, що означені обставини пов'язані з організацією освітнього процесу, з зовнішнім середовищем, де відбувається пізнавальна й навчальна діяльність студентів, спрямована на формування в них певних знань, умінь, навичок.

Звернемося до педагогічних словників, де під «педагогічною умовою» розуміють:

– вимогу, що висувається однією зі сторін; як усний або письмовий договір про що-небудь; як правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається що-небудь [10, с. 99];

– обстановку, у якій здійснюється що-небудь, обставини, при яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що визначають,

зумовлюють існування чого-небудь [14, с. 127];

– необхідну обставину, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [3].

Проведені нами розвідки дозволили з'ясувати, що дослідження явища «педагогічні умови» розглядалося у роботах багатьох науковців. Так, зокрема, О.Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [7].

Достатньо ґрунтовним трактуванням цього поняття, на наш погляд, є визначення К. Касярум: під педагогічними умовами розуміється взаємопов'язана сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, яка сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців. Автором запропоновано їх організацію у п'ять підгруп – психологічні, дидактичні, методичні, комунікативні, організаційні, які об'єднали у дві групи – суб'єктивні внутрішньо-особистісні та об'єктивні зовнішні [10].

Суб'єктивні внутрішньо-особистісні умови (психологічні) передбачають створення атмосфери стимулювання, позитивної мотивації до навчальної діяльності. До них належать наявність в учнів:

1) загальних розумових здібностей (здібність до якісного аналізу та класифікації, здібність до оцінювання причинно-наслідкових зв'язків і стосунків);

2) певного ступеня розвитку абстрактно-теоретичного рівня свідомості;

3) ціннісного осмислення свого соціального статусу й мети отримання освіти.

До об'єктивних зовнішніх умов відносяться дидактичні, методичні, комунікативні й організаційні умови.

Дидактичні умови передбачають співпрацю учасників освітнього процесу, дотримання дидактичних принципів індивідуалізації та диференціації навчання, системності та послідовності.

Методичні умови пов'язуються з навчально-методичним забезпеченням освітнього процесу та визначаються як сукупність форм, методів, засобів навчання, спрямованих на формування в учнів певних знань, умінь та навичок.

Комунікативні умови пов'язані з вербальною і невербальною комунікацією, спрямованою на реалізацію процесу формування певних професійних умінь учнів під час навчання. Вони включають організацію взаємодії учасників педагогічного процесу на основі діалогічності спілкування; створення комунікативної ситуації тощо.

Організаційні умови становлять сукупність операцій, спрямованих на досягнення прогресивних змін у процесі формування знань, вмінь та навичок через налагодження діяльності учителя та школярів:

- 1) розробки системи оцінювання сформованості навичок, вмінь та знань;
- 2) використання вітчизняного та зарубіжного досвіду формування знань, вмінь та навичок учнів;
- 3) забезпечення єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій учнів, спрямованих на формування знань, умінь та навичок учнів.

Обидві групи умов (суб'єктивні внутрішньо-особистісні та об'єктивні зовнішні) є нерозривними у своїй значимості. В той же час вихідна значимість єдності всієї сукупності умов не заперечує їх самостійного значення, яке полягає в тому, що кожному з них відводиться специфічне місце на різних етапах формування граматичних навичок.

Погоджуємося із твердженням К. Касярум, що саме зовнішні умови можна назвати суто педагогічними, оскільки вони створюються педагогом, як організатором зовнішнього середовища професійної підготовки, яке впливає на формування знань, умінь та навичок учнів [10].

Отже, з позиції педагогіки умови найчастіше тлумачаться як фактори, обставини, сукупність заходів, від яких залежить ефективність освітнього

процесу.

Єдність зовнішніх педагогічних умов і внутрішніх факторів – це чинники розвитку особистості у будь-якому освітньому процесі, їх врахування є обов'язковим у створенні відповідного освітнього середовища на всіх етапах навчання, розвитку і виховання людини.

Однією з найважливіших педагогічних умов є позитивна мотивація до вивчення англійської мови.

Згідно з психологічними дослідженнями мотивації та інтересу при навчанні іноземної мови зусилля вчителів повинні бути спрямовані на розвиток внутрішньої мотивації навчання школярів, що виходить із самої діяльності і володіє найбільшою спонукальною силою. Внутрішня мотивація визначає ставлення школярів до предмета і забезпечує просування в оволодінні іноземною мовою. Якщо школяра спонукає займатися самою діяльністю, коли йому подобається говорити, читати, сприймати іноземну мову на слух, дізнаватися нове, тоді можна сказати, що у нього є інтерес до предмета «Іноземна мова» та забезпечені умови для досягнення певних успіхів.

Навчальна мотивація – це загальна назва процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти. Розрізняють зовнішню і внутрішню мотивації навчальної діяльності [5, с. 24].

Зовнішня навчальна діяльність – коли учень мотивований зовні (учителем, батьками); бере участь в освітньому процесі заради похвали, визнання або щоб уникнути покарання. При зовнішній мотивації дитина мало зацікавлена в саморозвитку і працює на короткотривалі (заслужити похвалу, не отримати низький бал), а не на довготривалі (розвиток, удосконалення) перспективу. Як наслідок – такі учні вважають причиною своїх невдач і неспішності зовнішні сили і відчують, що не можуть впливати на ситуацію, що склалася. Свою невдачу вони сприймають як постійну й закономірну, а не як одноразову помилку. Такі діти потребують постійного

заохочення. Якщо ж їх не хвалять, то в них виникає переконаність у відсутності в них здібностей [7].

При внутрішній мотивації учні мають працювати заради цілей, які вони самі для себе визначили, а не цілей, нав'язаних іншими. За таких умов розвивається глибинний інтерес до предмета, тобто говорять про внутрішню мотивацію людини. При наявності внутрішньої мотивації задіяні такі внутрішні фактори особистості, як потреби, інтерес, допитливість, задоволення. Учень навчається, не очікуючи на зовнішню винагороду. Він отримує внутрішню винагороду за рахунок підвищення почуття власної гідності, самооцінки, задоволення від того, що досягнув мети. Такий учень мало звертає увагу на оцінки чи заохочення вчителя, а працює охоче завдяки внутрішньому інтересу, бажанню досягнути поставленої мети [7].

На мотивацію впливає багато чинників: інтерес до предмета, усвідомлення його корисності, прагнення до успіху, впевненість і почуття власної гідності, наполегливість і терпіння, врешті-решт – подобається чи не подобається вчитель. І, звичайно ж, не всі учні орієнтовані на цінності, вони мають різні потреби й бажання.

У дітей середнього шкільного віку достатньо розвинене почуття обов'язку, відповідальності. Інтереси вже не ситуативні, а виникають поступово по мірі накопичення знань. Звідси – стійкість низки мотивів, що базуються на інтересах і поставлених учнями до себе цілях [18, с. 56].

У підлітків інтерес до чого-небудь часто набуває характеру захоплення. Захоплення підлітка сильні і часто змінюються, але, як правило, вони не пов'язані з навчальною діяльністю.

Характерною для даного віку є невідповідність цілей можливостям, що свідчить про завищений рівень прагнень і є причиною частих невдач в здійсненні задуманого. Це призводить до того, що мотиви формуються головним чином з урахуванням власної думки, що виражається в їх впертості [7].

Одним із найбільш ефективних методів формування позитивної

мотивації до вивчення граматики англійської мови є проведення нестандартних уроків із використанням пісень. Саме пісні можуть допомогти краще зрозуміти граматичні структури та завдяки римованому тексту ці структури зможуть міцніше запам'ятатися.

Наступною умовою формування граматичних навичок є наочність. Вона виступає як засіб підвищення інтересу і один із прийомів формування мотивації. Засоби – це компонент навчально-методичного комплексу при вивченні іноземної мови, який надає суттєву допомогу при кращому розумінні та засвоєнні лексичних одиниць, граматичних структур, фонетичного аспекту мови. Наочність буває слуховою (озвучення образу) та зоровою (вербально-графічна) [16, с. 37].

Слухова наочність ілюструє емоційну виразність написаного, відіграє значну роль у формуванні певного образу, його розуміння. Вона допомагає створити смисловий наголос і корегує вимову, ритміко-інтонаційне оформлення окремих слів та словосполучень. До засобів слухової наочності належить: фонограми, аудіозаписи.

Зорова наочність використовується як зразок, на який учні опираються при співставленні слова і його схематичного значення. Дуже часто зорова наочність стає єдиним засобом, який може допомогти учневі зрозуміти ту чи іншу граматичну або лексичну одиницю. Засобами зорової наочності є: малюнки, фотографії, слайди, роздатковий матеріал, репродукції портретів, стенди, таблиці, схеми, колажі, відеофільми, електронні дошки та інші мультимедійні засоби.

У сучасній методиці засоби зорової та слухової наочності стали одними із основних компонентів уроку іноземної мови. Варто зауважити, що зорова наочність є унікальним засобом семантизації, який може використовуватися при поданні у школі будь-якого матеріалу (може використовуватися при поданні нового матеріалу чи при повторенні).

Використання наочності при вивченні граматики раціоналізує роботу вчителя, поживляє процес викладання, економить час і енергію, допомагає

зосередити увагу учнів на найбільш важливому, суттєвому, підносить інтерес до виучуваного матеріалу, активізує процес навчання, полегшує засвоєння учнями граматичного матеріалу.

Наочність служить ілюстративним матеріалом для зорових сприймань учнів, допомагає вчителю застосовувати під час навчання способи зіставлення, порівняння, полегшує застосування аналізу й синтезу при вивченні граматичних явищ.

Отже, для того, щоб краще сформувати граматичні навички учнів середньої школи треба дотримуватися у комплексі певних педагогічних умов: суб'єктивних внутрішньо-особистісних та об'єктивних зовнішніх. Великий вплив на розвиток знань, умінь та навичок має позитивна мотивація до навчання англійської мови. Для міцнішого запам'ятовування граматичного або лексичного матеріалу треба використовувати наочність. Вона відіграє важливу роль у процесі вивчення іноземної мови і служить супроводжуючим компонентом процесу засвоєння і розуміння. Крім того, наявність наочності на уроці допомагає більш глибоко проникнути в тему, стимулює в учнів мислення, створює умови для творчої діяльності.

Інтеграція англійської мови та музичного мистецтва

Концепція інтеграції в освіті виникла ще на початку ХХ століття у зв'язку зі зростанням наукових знань. Перші практичні спроби створення освіти на проблемно-комплексній, інтегрованій основі зроблені Д. Д'юї, С. Швацьким, М. Рубінштейном та ін.

Міжпредметну інтеграцію уроку англійської мови з іншими навчальними дисциплінами можна представити у вигляді схеми.

Рис.1. Міжпредметна інтеграція англійської мови з іншими навчальними дисциплінами

Зауважимо, що вивчаючи іноземну мову учні повинні вдосконалювати рідну мову, адже необхідно правильно та влучно перекладати іншомовні реалії (зв'язок з українською мовою), щоб правильно перекласти іншомовні реалії необхідно буди ознайомленим з культурою та історією країни, мову якої учні вивчають (зв'язок із географією); намалювати малюнок до теми (зв'язок із малюванням); створення тематичної наочності, презентації до теми (зв'язок з інформатикою) тощо.

Стосовно інтеграції англійської мови та музичного мистецтва, то слід зауважити, що поезія та пісні підкреслюють ритмічну природу мови. Вивчивши пісню, учень пам'ятатиме і її ритмічну структуру, граматичні конструкції і лексичний матеріал. Пісні містять також інформацію про культурні та історичні аспекти мови, що вивчається. Традиційні пісні з аутентичними текстами підтвердили свою цінність для багатьох поколінь.

Відмінність інтегрованого уроку від традиційного в тому, що: предметом вивчення на такому уроці виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах; широка палітра використання міжпредметних зв'язків при різнобічному розгляді однопланових об'єктів; своєрідна структура, методи, прийоми і засоби, які сприяють його організації і реалізації поставлених цілей.

Залежно від дидактичної мети інтегровані уроки поділяють на уроки вивчення нового матеріалу, уроки систематизації та узагальнення знань,

комбіновані уроки. Методичними принципами інтеграції навчальних предметів в сучасній школі є: опора на знання з багатьох предметів; взаємозв'язок у змісті окремих дисциплін; зближення однорідних предметів тощо [31, с. 36-37]. Для ефективного проведення інтегрованих уроків необхідно дотримуватися певних умов, а саме:

- правильне визначення об'єкта вивчення, ретельний відбір змісту уроку;
- високі професійні якості викладачів, що забезпечать творчу співпрацю викладачів і учнів при підготовці уроку;
- включення самоосвіти учнів в навчальний процес;
- використання методів проблемного навчання, проектної роботи, активізація розумової діяльності на всіх етапах уроку;
- продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи;
- обов'язкове врахування вікових психологічних особливостей учнів [27].

Мета інтегрованих уроків – формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їхньої пізнавальної діяльності; підвищення якості засвоєння навчального матеріалу; створення творчої атмосфери в колективі учнів; виявлення здібностей учнів та їх особливостей; формування навичок самостійної роботи учнів із додатковою довідковою літературою, таблицями, опорними схемами; підвищення інтересу учнів до предмета; ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання. Відмінність інтегрованого уроку від традиційного в тому, що предметом вивчення (аналізу) на такому уроці виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах. Інтегровані уроки, у своїй більшості, мають оригінальну форму проведення, а це, безперечно, підвищує інтерес учнів. Уже сам факт присутності більше одного вчителя на уроці збуджує цікавість учнів. Крім цього, інтегровані уроки, проведені в нестандартному форматі (диспут, конференція, вистава, суд, аукціон та ін.)

сприятимуть кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Структура інтегрованого уроку:

1. Організація класу.
2. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.
3. Мотивація навчальної діяльності учнів.
4. Актуалізація та коригування опорних знань.
5. Повторення та аналіз основних фактів, подій, явищ.
6. Творче перенесення знань і навичок учнів у нові ситуації.
7. Узагальнення та систематизація навчальних досягнень учнів.
8. Підбиття підсумків уроку.
9. Домашнє завдання.

У процесі інтеграції музичного пісенного матеріалу до уроку англійської мови доцільно виділити такі етапи розучування пісні:

– презентація пісні: учитель пояснює, з якою метою буде розучуватися запропонована пісня, розповідає про історію написання пісні (хто і коли її виконував);

– читання тексту пісні: учні читають текст пісні мовчки з метою ознайомлення й отримання першого враження;

– фонетичне опрацювання тексту: учитель звертає увагу на правильну вимову слів, фонетично відпрацьовуються окремі звуки;

– читання і переклад тексту пісні учнями: звертається увага на фразеологічні звороти, граматичні структури;

– розучування пісні: відпрацювання чіткої артикуляції, ритму, мелодії.

Доцільно починати роботу над піснею спочатку з вивчення ритму пісні, тому що під час співу не буде досягнуто чіткої артикуляції; можна запропонувати прослухати пісню, пошепки підспівуючи. Після першого прослуховування пісні учитель звертає увагу студентів на ті моменти, які потребують уваги, опрацьовує їх ще раз;

– виконання пісні;

– виконання лексичних і граматичних вправ на засвоєння мовного

матеріалу пісні;

– домашнє завдання: учням пропонується зробити художній переклад пісні з метою проведення конкурсу на кращий переклад на наступному занятті

Зауважимо, що поетапне вивчення пісень розвиває в учнів метроритмічне почуття і розуміння компонентів інтонації англійської мови: мовленнєвої мелодики, інтервалу, швидкості зміни руху тону, фразового наголосу, ритму мови, паузації, тембру.

Використання пісенного матеріалу у процесі формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку

Ще в ХІХ столітті вчений І. Догель встановив, що під впливом музики змінюються кров'яний тиск, частота скорочень серцевого м'яза, ритм і глибина дихання, як у тварин, так і у людини. Деякі російські хірурги включали музику під час складних операцій: згідно з їх спостереженнями під впливом музики всі процеси в організмі пацієнтів протікали спокійніше, гармонійніше. Видатний психоневролог академік Н. Белоножко [1] вважав, що музика робить позитивний вплив на кровообіг, дихання, знімає стрес та надає фізичну бодьорість. Усе це створює передумови для використання пісень у процесі навчання.

Музика і пісні можуть бути інтегровані в процес вивчення іноземної мови для активізації навчальної діяльності і підвищення мотивації навчання. Різноманітні вправи з текстами пісень можуть оживити і прискорити процес навчання.

Ідея використання музики і пісень при вивченні іноземних мов не нова. Більше 30 років тому американська викладачка і піаністка Керолайн Грехем з'єднала ритм розмовної американської англійської з ритмом джазу і створила метод «Jazz Chants», який придатний як для дітей, так і для

дорослих. Ритм джазу ілюструє природний наголос й інтонацію розмовної англійської, що удосконалює навички говоріння і аудіювання, робить навчання приємним.

Британський викладач і автор багатьох публікацій Алан Малей вказує на дві головні переваги використання музики і пісень в освітньому процесі:

- музика легко запам'ятовується;
- музика забезпечує високий рівень мотивації, особливо для дітей, підлітків і молоді.

Автор книги «Music&Song» Тім Мьорфі [51], наголошує, що у викладанні мови все, що ми можемо робити з текстом, ми можемо також робити з піснями, або з текстом пісні.

- вивчати граматику;
- розвивати вміння аудіювати текст, ігноруючи незнайомі слова;
- обговорювати пісні;
- перекладати пісні;
- писати діалоги, користуючись словами пісень;
- активувати або розслаблювати клас розумово;
- практикувати вимову, інтонацію і наголос;

Тім Мьорфі підкреслює, що музика і пісні не відносяться до звичайних категорій вивчення мови, таких як граматики, лексики, читання, аудіювання, говоріння. Але вони можуть включатися у зміст цих категорій, і ми можемо зосередитися на них, коли використовуємо пісні.

Загальновідомо, що усе нове є ризикованим і викликає почуття страху. Важливо зробити новий досвід позитивним і успішним. Це означає, що треба бути добре підготовленим і спочатку пробувати щось у маленьких дозах. Автор радить вмикати фонову музику на початку і в кінці уроку, або коли учні виконують письмове завдання. Слід постійно експериментувати, щоб спробувати знайти найкращий спосіб навчання [52, с. 52].

Часто в школах Стародавньої Греції співом розучували тексти. Спільний спів на уроці – це могутній педагогічний засіб, який організовує,

об'єднує школярів, виховує їх почуття. Відомий педагог Я. Коменський писав, що той, хто не знає музики, уподібнюється тому, що не знає грамоти. На думку О. Карпенко [9] «музика є одним з найбільш ефективних способів впливу на почуття й емоції школярів, що представляє собою сильний психологічний стимул, що проникає в приховані глибини свідомості».

Про зв'язок мистецтва та іноземної мови пише О. Романовська [30]: «Музика і мистецтво вільно інтерпретуються, залишають слід у культурній свідомості, збуджують креативність і викликають індивідуальні мовні реакції».

Вона описує базові функції, що об'єднують музику та іноземні мови:

- 1) фізіологічна (сприяюча запам'ятовуванню);
- 2) психогігієнічна (сприяюча розслабленню, розвантаженню);
- 3) емоційна (що викликає почуття);
- 4) соціально-психологічна (підсилює динаміку в групі);
- 5) когнітивна (сприяюча розумовим процесам);
- 6) функція несвідомого вчення (складні мовні структури заучуються на несвідомому рівні);
- 7) комунікативна (сприяюча спілкуванню).

На нашу думку, така об'єднуюча концепція дає підстави використовувати перераховані функції в процесі навчання іноземної мови на основі використання засобів музичної наочності.

Методичні переваги пісень у навчанні іноземної мови можна сформулювати наступним чином:

- 1) Пісні є засобом міцного засвоєння та розширення лексичного запасу, тому що включають в себе нові слова і вирази. У піснях знайома лексика зустрічається в новому контексті, що сприяє розвитку так званого мовного чуття і збільшенню асоціативних зв'язків у пам'яті. У піснях часто зустрічаються реалії країни досліджуваної мови, засоби виразності, що сприяє розвитку у школярів знання стилістичних особливостей мови і глибокого розуміння специфіки чужої культури.

2) В піснях краще засвоюються й активізуються граматичні явища мови. Існують навчальні пісні для навчання найбільш поширеним конструкціям. Вони ритмічні, супроводжуються поясненнями, коментарями, а також завданнями і вправами, мета яких полягає у перевірці розуміння та обговорення змісту.

3) Пісні сприяють оволодінню навичками іншомовної вимови, розвитку музичного слуху. Вченими доведено, що слухова увага, музичний слух і слуховий контроль знаходяться в тісному взаємозв'язку з розвитком артикуляційного апарату. Розучування і часте повторення нескладних за мелодійним малюнком, коротких пісень допомагають закріпити правильну вимову, артикуляцію, а також правила наголосу, особливості ритму, мелодики тощо.

4) Пісні сприяють здійсненню завдань естетичного виховання учнів, сприяють згуртуванню колективу, допомагають розкрити творчі здібності кожного. При використанні музики на уроці створюється сприятливий психологічний клімат у групі, знімається психологічне навантаження, активізується мислиннева діяльність, розвивається як монологічне, так і діалогічне мовлення, підтримується інтерес до вивчення іноземної мови, підвищується емоційний тонус [11, с. 52].

Г. Китайгородська використовувала у своєму інтенсивному курсі перед заняттями і в перервах популярні пісні країни досліджуваної мови, щоб вони постійно були на слуху в учнів. У результаті багато школярів запам'ятовували слова пісень, наспівували їх. Цей приклад доводить, що музичні твори, грамотно підібрані вчителем, сприяють іншомовному спілкуванню [8, с. 43].

Проаналізуємо, як відображаються запропоновані Є. Пасовим [25] аспекти іншомовної культури в музичних творах. Пізнавальний аспект полягає в тому, що навчання іншомовної культури розглядається як засіб збагачення духовного світу особистості через набуття знань про культуру країни досліджуваної мови, про взаємозв'язки культур рідної та іноземної

мов, через придбання знань про лади мови, особливості, подібності і розходження рідної та іноземної мови, а також для задоволення особистих пізнавальних потреб.

Розвивальний аспект іншомовної культури передбачає цілеспрямований розвиток в учнів:

- мовних здібностей;
- психічних функцій, пов'язаних із мовною діяльністю (мовне мислення, пам'ять, увагу, уяву);
- здатності до спілкування;
- мотивації до подальшого оволодіння іншомовною культурою.

Виховний аспект іншомовної культури означає наступне: іноземна мова – це засіб, за допомогою якого можна не тільки демонструвати свій культурний рівень, свою здатність мислити, а й засіб, за допомогою якого можна оцінювати чужу думку, чужу творчість. Отже, в процесі оволодіння іншомовною культурою в учнів виховується почуття інтересу, взаєморозуміння та поваги до культури іншого народу.

Навчальний аспект іншомовної культури полягає в тому, що учень опановує необхідними видами мовленнєвої діяльності – говорінням, письмом, читанням, аудіюванням. Кожен з аспектів значущий практично: пізнавальний – впливає на мотивацію; розвивальний – полегшує оволодіння іншомовною культурою; виховний – сприяє і тому, й іншому, і всі вони особливим чином проявляються при використанні музичних творів у навчанні іноземної мови.

Пісні як один із видів мовного спілкування є засобом міцнішого засвоєння та розширення лексичного запасу, тому що включає нові слова і вирази. У піснях уже знайома лексика зустрічається в новому контекстуальному оточенні, що допомагає її активізації. В піснях часто зустрічаються власні імена, географічні назви, реалії країни, мова якої вивчається, поетичні слова. Це сприяє розвитку у школярів почуттів мови, знання її стилістичних особливостей. Слід також зазначити, що в піснях

краще засвоюються й активізуються граматичні конструкції. В деяких країнах видаються пісні для навчання найбільш поширеним конструкціям. Вони написані в сучасному ритмі, супроводжуються текстом з пояснювальними коментарями, а також завданнями, мета яких – перевірити розуміння та обговорення змісту. Пісні сприяють вдосконаленню навичок іншомовної вимови, розвитку музичного слуху [36, с. 51].

Встановлено, що музичний слух, слухова увага і слуховий контроль знаходяться в тісному взаємозв'язку з розвитком артикуляційного апарату. За допомогою пісень можна відпрацювати практично усі граматичні структури: часи, модальні дієслова, ступені порівняння прикметників тощо.

Однак, як правило, музичні твори використовуються фрагментарно, безсистемно, і тому не можуть бути в традиційній формі використання сприйняті як повноправний засіб навчання іноземної мови. У більшості випадків робота з піснею зводиться до прочитання тексту, перекладу незнайомих слів і виразів та запису їх у зошит, прослуховування пісні й її відтворення. На нашу думку, найбільший ефект при використанні музики під час формування граматичних навичок може бути досягнутий тільки в умовах регулярного комплексного використання музичної наочності і різноманітності завдань.

Комплексне розв'язання практичних, освітніх, виховних і розвиваючих завдань навчання можливе лише за умови впливу не тільки на свідомість учнів, але й проникнення в їхню емоційну сферу.

Одним із найбільш ефективних способів впливу на почуття й емоції школярів є музика, що представляє собою «найсильніший психічний побудник, що проникає в приховані глибини свідомості» [1, с. 14]. У школах Стародавньої Греції багато текстів розучували співом, а в початковій школі Індії абетку і арифметику вивчають співом і зараз. Разом з дітьми співає і вчитель, як правило, захоплено і радісно.

Пісні, як дидактичний матеріал мають низку переваг:

– доступність – завдяки розвитку мережі Інтернет;

- достатня кількість мовного матеріалу;
- постійне відновлення матеріалу;
- приналежність до культури країни – додаткова лінгвокраїнознавча інформація;
- наявність численних і різноманітних реєстрів мови.

Проблема використання пісень на початковому етапі навчання може бути розв'язана шляхом спеціального відбору пісенного матеріалу, що відповідає віковим особливостям учнів, котрий би доповнювався змістом навчальних посібників. Пісенний матеріал має відповідати наступним критеріям відбору:

- актуальність;
- мовна цінність;
- лінгвокраїнознавча цінність;
- урахування інтересів учнів певної вікової групи;
- інформативність тексту [37, с. 2].

Пісня, внаслідок її специфіки, вимагає особливого підходу до розробки форм і методів роботи з нею. Щоб пісня стала частиною процесу навчання, потрібно використовувати нетрадиційні методи навчання. Для реалізації практичних цілей навчання формам і методам роботи з піснею слід надати яскраво виражену комунікативну спрямованість, розробити систему вправ на основі пісенного тексту, при прослуховуванні акцентувати увагу на використанні схематичної опори-тексту пісні, підготувати низку питань і ситуацій, кросвордів за змістом пісні. Все це дозволить використовувати пісенну творчість на занятті з англійської мови, зокрема, у середній школі з більшим коефіцієнтом корисності [46, с. 20].

Робота над піснями на уроках англійської мови сприяє вдосконаленню навичок вимови учнів, засвоєнню і активізації граматичних конструкцій, досягненню точності в артикуляції, ритміці й інтонації мови, поглибленню знань з англійської мови в цілому, збагаченню словникового запасу, розвитку навичок і вмінь читання та аудіювання, стимуляції монологічного і

діалогічного висловлювання, розвитку як підготовленого, так і спонтанного мовлення, а також згуртуванню колективу і повнішому розкриттю творчих здібностей кожного.

Завдяки музиці на уроці створюється сприятливий психологічний клімат, знижується психологічне навантаження, активізується мовна діяльність, підвищується емоційний тонус, підтримується інтерес до вивчення англійської мови. Вивчення пісень як виду навчальної діяльності може застосовуватися на різних етапах уроків. Н. Дьяченко [6] вважає: «На уроці пісні найчастіше використовуються для:

- фонетичної зарядки на початковому етапі навчання (короткі дитячі пісні типу «ABC song» та інші);
- для більш міцного закріплення лексичного та граматичного матеріалу (Complex Object «I saw you dancing» та ін);
- як стимул для розвитку мовних навичок і вмінь. Наприклад, уміння побудувати розповідь на основі сюжету пісні;
- як свого роду релаксація в середині або наприкінці уроку, коли учні втомилися і їм потрібна розрядка, що знімає напругу і відновлює їх працездатність.

Існує безліч вправ і прийомів використання пісень в процесі навчання англійській мові. Наведемо деякі приклади з таких вправ:

1) «*Song dictation*», або пісенний диктант. Учитель повільно диктує учням 2 рази просту, популярну та краще спокійну пісню із зрозумілими словами, потім роздає слова, і діти звіряють свої варіанти пісні з оригіналом. Для тренування вимови вчитель може повільно процитувати слова, щоб школярі повторили, потім педагог програє пісню в оригіналі і співає разом з учнями, після чого вони співають караоке самі. Також значення слів пісні може бути обговорено.

2) «*Line-by-line mingle*» (Put the lines in the correct order), або порядкове складання пісні. Учитель робить копію слів пісні і розрізає її по рядках. Кожен учень отримує одну строчку, і вчитель дає дітям завдання встати в

правильному, на їхню думку, порядку, щоб вийшов текст пісні. Після того, як учні складуть свій «правильний чи ні» варіант пісні, вчитель включає музичну композицію, і учні, слухаючи оригінал пісні, або перебудовуються, або залишаються на своїх місцях. Коли всі рядки встають на свої місця, школярі читають пісню вголос. Також вони можуть обговорити і заспівати готову музичну композицію.

3) «*Picture gaps*» або заміна слів картинками. Ця вправа може виконуватися усім класом. Учитель роздруковує слова пісні, наприклад, «*Old McDonald had a farm*», замінюючи потрібну лексику картинками. Педагог програє пісню і просить учнів заспівати її. Після цього вчитель дає завдання записати пропущені слова поряд з кожною картинкою.

4) «*Filling the gaps*» або заповнення пропусків. Учитель роздає школярам текст пісні з пропущеними значущими словами (це можуть бути тільки іменники або тільки прикметники, або слова із загальною тематикою), пісня програється 2 рази (або один куплет, або приспів), учні заповнюють пропуски, потім всі разом перевіряють.

5) «*Split song*» або розділена пісня. Ця вправа добре підходить для виконання в парах. Вчитель вибирає пісню і робить копії двох різних варіантів. У першому варіанті пропускаються парні рядки, а в другому непарні. Пісня програється перший раз і учні відповідають на кілька питань з метою розуміння тексту. Потім діти діляться на пари і на кожен пару видається два варіанти тексту пісні: перша копія для одного учня, а друга для іншого. Музична композиція програється ще раз, і в цей час учні індивідуально заповнюють пропущені рядки своєї копії. Після цього діти порівнюють свої варіанти і звіряють їх з оригіналом.

6) «*Snowball*» кожний наступний повторює фразу попереднього і додає свою. Вправа найкраще виконувати, коли діти вже знайомі з піснею.

7) «*Line by line*» учні співають пісню по рядку за ланцюжком.

8) «*Complete the phrase*» в тексті пісні пропущені цілі фрази, які учням необхідно заповнити.

У світлі вищеназваних вправ і прийомів зазначимо, що використання пісенного матеріалу підвищує активність учнів, робить заняття з граматики більш захоплюючими, допомагає оволодіти програмним лексико-граматичним матеріалом навчального курсу легко і швидко.

Пісні для навчання дітей середнього та старшого шкільного віку також дуже популярні в даний час. Діти часто приходять в клас наспівуючи пісні, зовсім не знаючи і не розуміючи їх слів. Знання ж слів пісні, дає школярам можливість «блиснути» перед однокласниками, краще зрозуміти внутрішній світ своїх кумирів і, можливо, допомогти з оволодінням англійської мови. Як для тих, хто вивчає іноземну мову, так і для людей, кому ця мова є рідною, важливо розуміти сенс пісні, нехай не весь детально, а хоча б головну ідею музичної композиції [50, с. 59].

У пісні Джейсона Мраза (Jason Mraz) «Life is Wonderful» є такі рядки "It takes no time to fall in love, but it takes you years to know what love is" і «It takes some work to make it work». Учнів можна попросити пояснити, як вони розуміють ці фрази, чи згодні вони з даною думкою. Часто висловлюються діаметрально протилежні думки, зав'язується гаряча дискусія. Таким чином, окрім аналізу і заучування граматичних і лексичних одиниць, на уроці організовується розвиток умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні (текст пісні), проводиться моральне виховання. В якості домашнього завдання можна попросити учнів написати свою думку з даної проблеми з використанням вивченої граматики і лексики.

Ця пісня відмінно підходить для повторення звороту «It takes smb. (time) to do smth. (It takes (took, will take) me 15 minutes to read this poem. How long does (did, will) it take you to read this poem?)».

Пісня складається з повторень конструкції «It takes ...» і життєствердного приспіву «Life is wonderful».

«Who wants to live forever» відомої групи Queen закріплює правило про порядок слів у питальних реченнях, що починаються на who і what. Фраза «Who wants to ...» запам'ятовується надовго.

Пісня Джеймса Брауна, яка дає заряд бадьорості на весь день "I feel good навчить різниці у виразах «I feel good» – гарний настрій і « I feel well» – гарне самопочуття.

Для багатьох учнів підліткового віку пісні сучасних англійських чи американських гуртів становлять особливий інтерес, тому одним із видів діяльності на уроках служить робота з піснею. Часто це зводиться до читання слів пісні, їх перекладу на рідну мову і записі кількох нових слів у зошит, прослуховуванню пісні і спільному виконанню під фонограму. Але цим обмежуватися не варто. Можна придумати серію вправ на розуміння змісту пісні, узгодженню слів і виразів, лексико-граматичні вправи, а також вправи на говоріння з використанням слів пісні і фантазії учнів. Такого роду завдання внесуть різноманітність в урок, а також будуть спрямовані на підвищення мотивації учнів у вивченні англійської мови.

Таким чином, уключення пісенного матеріалу в навчання іноземної мови надає великі можливості не тільки для збагачення мовним матеріалом, але і для виховання і розвитку учнів. Пісні на англійській мові є зразком того, як звучить автентичний текст, що містить активну лексику і найбільш поширені в мові граматичні форми і структури, й адекватно відображає особливості життя культури народів, які розмовляють англійською мовою.

Формування граматичних навичок учнів середніх класів у процесі використання пісенного матеріалу

Метою формувального етапу експерименту було використання пісенного матеріалу та музичного супроводу на уроках англійської мови в експериментальному класі упродовж педагогічного експерименту у різних видах діяльності.

Так, під час проведення мовленнєвої зарядки на відпрацювання звуку [w] використовувалась пісня «*We wish you a Merry Christmas*». Енергійне

повторення рядка дозволило добре попрацювати над вимовою цього звуку та удосконалити її та згадати слова усім дуже знайомої пісні. Для відпрацювання звуку [b] та часу Present Simple ми застосовували пісню «*My Bonnie lies over the ocean*».

Під час основного етапу уроку використовувались пісні для відпрацювання граматики. Нижче наведемо приклади деяких пісень та завдань до них.

Так, під час вивчення теми Present Perfect, було використано пісню гурту «*Queen*» «*We are the champions*». Завдання полягало у тому, що учням треба було використати слова із дужок у часі Present Perfect, потім, прослуховуючи пісню, ми перевіряли правильність його виконання. Таке завдання яскраво показало використання цього граматичного часу. Ще одним із завдань учнів було поєднати словосполучення із їхнім значенням. Нижче наводимо завдання.

1) Match the phrases with their meanings

a) paid my dues	1) paid for mistakes
b) done my sentence	2) the part that is mine
c) committed no crime	3) repeatedly
d) my share	4) innocent of wrong doing
e) time after time	5) earned the right to do smt
f) come through	6) applause after shows
g) curtain calls	7) very difficult
h) no bed roses	8) has overcome the difficulties

Answers: 1)b; 2)d; 3)e; 4)c; 5)a; 6)g; 7)h; 8)f.

Використовуючи цю пісню, ми працювали ще й над говорінням. Учням було запропоновано відповісти на кілька запитань після прослуховування пісні. Нижче наведено завдання із питаннями.

2) Discuss the following questions with your partner and groupmates.

- 1) Did you like this song? Why / why not?
- 2) What do you think the song is about?

3) What type of film do you think could see this song as a soundtrack?

Justify your answer.

4) Is the message positive or negative? Why?

5) Has the singer's life been easy? Why / why not?

Учні із задоволенням брали участь в обговоренні та ділилися своїми думками щодо змісту пісні. Наприкінці уроку ми намагалися заспівати приспів цієї пісні разом.

При вивченні теми *Travelling* ми використовували пісню Френка Сінатри «*New York, New York*». У цій пісні ми можемо зустріти такі граматичні часи, як: Present Continuous, Present Simple та Conditional 1.

Першим завданням учнів було прослуховування пісні та вибір правильного слова із двох запропонованих.

1) *Choose the correct variant.*

Start spreading the _____ **news/knew**

I am _____ today **living/leaving**

I want to be a _____ of it **slice/part**

New York, New York

These vagabond _____ **boots/shoes**

They are longing to _____ **stray/stick**

Right through the very _____ of it **center/heart**

New York, New York

I want to wake up in that _____ **city/town**

That doesn't _____ **wake/sleep**

And find I'm king of the _____ **hill/mountain**

Top of the _____ **heap/hope**

My little town _____ **reds/blues**

They are _____ away **melting/mending**

I gonna make a brand new _____ of it *start/stop*

In old New York

If I can make it there

I'll make it _____ *somewhere/anywhere*

It's up to you

New York, New York.

Після перевірки першого завдання учням було запропоновано питання для обговорення проблематики пісні.

2) *Discuss the following questions.*

1. Is the singer in New York or not yet? Why/why not?
2. How does he look like? Is he rich or poor? Imagine him and describe.
3. Why does he want to go to New York? How is this city?
4. Can his dreams become true there or not?
5. What cities of the world do you want to visit? Why?
6. Why do people always want to go in big cities?
7. Where would you like to live in a city or in a village? Why?

Учням дуже сподобалося обговорювати ці питання та деякі з них зацікавилися виконавцем цієї пісні. Домашнім завданням було знайти граматичні часи Present Continuous, Present Simple та Conditional 1 та виписати їх у зошит.

При вивченні теми *Underwater world* для повторення граматичних часів Present та Past Simple ми обрали відому пісню «Beatles» «*Yellow submarine*». Ця пісня дуже позитивна й має гарний ритм, який дозволяє із легкістю заспівати її усім учням. Нижче наводяться приклади завдань, які ми використовували при роботі над піснею.

Comprehension Check

Exercise 1: Listen to the song and fill in the gaps with a word you hear:

Yellow Submarine

In the town where I was _____ (1)

_____ (2) a man who _____ (3) to sea

And he told us of his life

In the land of submarines.

So we _____ (4) on to the sun

Till we _____ (5) the sea of green.

And we lived beneath the _____ (6)

In our yellow submarine.

We all live in a yellow submarine,

Yellow submarine, yellow submarine.

We all live in a yellow submarine,

Yellow submarine, yellow submarine.

And our friends are all aboard,

Many more of them live _____ (7).

And the band _____ (8) to play ...

We all live in a yellow submarine,

Yellow submarine, yellow submarine.

We all live in a yellow submarine,

Yellow submarine, yellow submarine.

Key: 1) born; 2) lived; 3) sailed; 4) sailed; 5) found; 6) waves; 7) next door;

8) begins.

Exercise 2: What is the song about? Tick the topics mentioned in the song:

a) travelling;

e) undersea world;

b) environment problems;

f) life of a sailor;

c) sea;

g) modern art.

d) water pollution;

Key: a; c; f;

Vocabulary and Grammar Work

Exercise 3: Put the verbs in the correct tense form:

A sailor who (live) in Boston (sail) to the sea one summer day. The weather (be) good, hot and sunny. While he (sail), he (see) many ships passing by.

Suddenly he (see) a small fishing boat with two young men. They (cry): "Help us, please!" - "What's the matter?" - Asked the sailor. "We (get) lost. Where are we? "- They asked him. So the sailor (answer): "Well, my friends, (not; worry). You (be) now almost fifty km from the seashore. It's not so far, really. "

Key: lives / lived; sailed; was; was sailing; saw; saw; were crying; got; answered; do not worry; are

Exercise 4: Use the song and your imagination to complete the story in writing:

A man called _____ lived in _____. He worked as a _____.

So one day he invited _____ to a _____. He was wearing _____, _____, _____ and _____. "Let's sail to the far-away countries", he made a suggestion. "Where to?" Asked one of the men. "To _____", was the answer. They decided to set off on _____ at _____ in a _____.

On the _____ day of their journey they saw a _____. So they ...

На прикладі цього музичного твору можна побачити різноманітність завдань при роботі лише із однією піснею. Учні не тільки працювали із граматичним матеріалом, також застосовувалось завдання на мовну здогадку та висловлювання своїх думок, останнє завдання було творчим.

На наведених прикладах ми показали, що пісню можна застосовувати не лише для вивчення граматики, а ще як активізацію діалогічного та монологічного мовлення, розширення лексичного запасу.

Також ми використовували пісенний матеріал для релаксації та зняття напруженої атмосфери у класі. Так, під час вивчення теми *Sport* було використано пісні різного жанру. Завдання учнів було прослухати уривок та сказати з яким видом спорту вони його асоціюють. Нижче наведено приклади пісень та варіанти відповідей учнів.

1) *Listen to the songs and say with what kind of sport do you associate each*

song?

1) Shakira — Dare

Answer: football

2) Europe — The Final Countdown

Answer: horse racing

3) Scooter — Fire

Answer: running

4) Nightwish — Over the hills and far away

Answer: fencing

5) Black Eyed Peas — Pump it

Answer: racing

6) Celine Dion — My heart will go on

Answer: figure skating

7) Muse — Supermassive blackhole

Answer: baseball

8) Elvis Presley — Always on my mind

Answer: gymnastic

9) Usher — Yeah

Answer: basketball

Такий вид роботи із піснею формував у учнів логічне мислення, творчі здібності та вміння висловлювати свої думки. Завдання допомогло зробити атмосферу на уроці невимушеною та доброзичливою. Нагадаємо, що в учнів середнього шкільного віку формується сталий характер та риси характеру. Багато учнів соромляться висловлювати власні думки та обговорювати свої уподобання зі своїми однокласниками. Саме завдяки використанню пісенного матеріалу такі учні стають сміливішими та намагаються відкритися оточуючим.

Таким чином, запропоновані завдання на основі використання пісенного матеріалу сприяли залученню учнів із різним рівнем розвитку навчальних здібностей до активної участі на уроці, сприяли удосконаленню

не тільки граматичних, а й лексичних, фонетичних навичок. Робота із пісенним матеріалом є не тільки цікавим, емоційним та поживальним видом роботи, але й дуже ефективним на уроках англійської мови у середній школі.

Формування виконавських музичних навичок майбутніх учителів у процесі фахової підготовки

Методичні основи роботи над дитячим репертуаром

Ознайомлення студентів з методичними основами роботи над пісенним репертуаром закладів загальної середньої освіти – один із найважливіших елементів на заняттях зі спеціального інструменту. Викладач повинен домогтися якісного засвоєння студентами навчального матеріалу, уміння підготувати і провести бесіду, професійно виконати пісню.

Засвоєння музичного твору включає повноцінне сприйняття, тобто, чуття та поняття. Таке сприймання потребує спеціальної підготовки та виховання.

Інколи можна почути судження, що сприйняття виховується в процесі слухання музики. В дійсності – сприйняття твору відіграє велику роль у всьому процесі навчання співу та при розучуванні і виконанні пісні, а також на заняттях з музичної грамоти.

Здатність до цілеспрямованого сприйняття необхідно для втілення задуму музичного твору, розуміння його музичного викладу. Виховання осмисленого ставлення до твору потребує його аналізу, виділення окремих сторін, обдумування способів музичної виразності, розвитку музичного слуху.

Аналіз методів виразності дозволяє більш глибоко розкрити музичний образ, допомогти осмислити його характерні риси для більш повного сприйняття. Наслідком планомірного та систематичного виховання

музичного сприйняття та мислення є розвиток музичної культури. Відповідно до цих вимог робота над пісенним репертуаром ведеться поетапно.

1 етап. Засвоєння нотного тексту:

- розучування вокальної партії (голосів);
- розучування супроводу;
- виконання пісні під власний акомпанемент.

2 етап. Усний аналіз пісні:

- коротка характеристика автора, зміст пісні (розповідь для учнівської аудиторії);
- музично-теоретичний аналіз;
- вокально-хоровий аналіз;
- суспільна мета та навчальні завдання;
- методика роботи над піснею.

3 етап. Показ процесу розучування:

- виконання пісні повністю та по куплетах;
- керування виконавцями при одночасному виконанні (текст та музика).

Слід звернути увагу на те, що для успішного проведення уроку необхідно використовувати найбільш ефективні форми роботи, щоб передати знання учням, тому що не тільки пісня, але і слово учителя з приводу музичного виконання цієї пісні набуває великого значення для її сприйняття. Учитель активізує увагу учнів, аналізує пісню, допомагає створити художній образ.

Методи викладання упродовж уроку повинні бути різноманітними. Так, під час перевірки домашнього завдання найбільш часто використовуваними є метод прослуховування матеріалу, метод усної відповіді учня; під час викладення нового матеріалу застосовується метод інструктажу (усне роз'яснення матеріалу), метод тренування.

Розучування музичного твору – це творчий процес. Педагог може

переслідувати різні цілі, але він ніколи не повинен забувати, що його головне завдання – виховання повноцінного музиканта-художника. Кожен музичний твір повинен бути вивченим настільки глибоко, наскільки це доступно студентові на даному етапі його розвитку. Практика підтверджує, що студенти більше розвиваються на тих творах, які ретельніше розучуються з педагогом на заняттях.

Вивчення музичного твору умовно можна розділити на низку етапів. Починається воно з попереднього програвання, яке необхідне для ознайомлення з твором. Під час програвання потрібно дотримуватись темпу, не допускати великої кількості зупинок – поправок. Якщо необхідно, краще збавити темп і спростити важкі місця. Після загального ознайомлення з твором починається детальний розбір. Студент неспішно програє твір, зупиняється на всіх важких місцях, щоб осмислити їх, глибоко розібратися в тексті (ритмічні, звуковисотні, динамічні, фактурні та інші особливості). На цьому етапі студент повинен точно засвоїти нотний текст. Обов'язок викладача слідкувати, щоб студентові було зрозуміло все до дрібниць, щоб він не допускав ритмічних чи гармонічних спрощень. Вимагати вивчення твору напам'ять педагог може тільки тоді, якщо студент добре розібрався в музичному тексті. Не менш важливим на цьому етапі вивчення твору є робота над аплікатурою. Якщо в нотах аплікатура не позначена, то потрібно її розставити. А якщо це вже зроблено, необхідно уточнити, тому, що не завжди аплікатура відповідає тому чи іншому студентові. Щоб виробити у студентів уважне відношення до аплікатури, потрібно привчити їх до самостійного розставлення її, а потім перевірити правильність виконаного завдання.

Після того, як студент одержав загальне уявлення про твір, починається друга стадія розучування – робота над технікою. Головна її мета – вирішити технічні прийоми для кращого втілення авторського задуму.

Робота над подоланням технічних труднощів твору повинна мати осмислений і цілеспрямований характер. Динамічні відтінки в музиці (тихо,

голосно, послаблено, посилено) аналогічні динаміці мови і є засобами виразу особливого емоційного стану (збудження, заспокоєння тощо).

Темп у музиці (неспішно, швидко, прискорено) як виразні методи мають ті ж значення, що і темп у мові. Найбільш важливими і різноманітними методами, що не мають асоціацій і опори в попередньому досвіді студентів, є методи виразності звуковисотної та часової організації музики. Треба пам'ятати, що ні один з методів музичного виразу не має самостійного значення, музичний образ створюється тільки комплексом цих виразних методів. Наприклад: мінорний лад не завжди є виразом суму. В мінорному ладі можуть бути і траурний марш, і танок, але тільки в сполученні з іншими формами виразності – темпом, динамікою, ритмом – мінорний лад створює окремий характер музики. Для створення музичного образу необхідне осмислення всіх елементів музичної мови, вміння їх виділити. Ні в якому разі не можна допускати вивчення твору по тактах. Розриваючи музичну фразу, студент губить відчуття цілісного. Для подолання окремих технічних труднощів слід рекомендувати метод варіантів: ритмічних, динамічних, штрихових. Але зловживати ними не слід, бо вони гублять свою привабливість, марніють, спрощують технічний малюнок твору. Засвоєння змісту і вивчення тексту напам'ять відбувається майже одночасно. Таким чином, до кінця даного етапу роботи над твором студент повинен повністю оволодіти твором, тобто, зрозуміти його художній зміст, грати виразно, подолати технічні труднощі та вивчити твір напам'ять.

На заключному етапі роботи над музичним твором особливу увагу слід приділити поглибленому проникненню в зміст і втілення авторського задуму виконання твору студентом. Для цього необхідно уважно вслухатися в музику. Роботу над твором слід вважати закінченою, коли студент зрозумів авторський задум і вміє його реалізувати, максимально використовуючи для цього всі можливості інструменту.

Вимоги до інструментальної підготовки та специфіка виконавської майстерності учителя

Підготовка учителя музики включає оволодіння навичками виконавської та концертмейстерської діяльності, а також методикою вивчення гри на музичних інструментах. Найкращий механічний запис повинен бути тільки доповненням до живого виконання, а не замінювати його. Виконуючи різні твори, учитель знайомить учнів з історією їх створення, вчить відрізняти стилістичні особливості та форми музичної виразності. Виконавська діяльність зміцнює авторитет учителя як музиканта – популяризатора всього кращого, що створено в музичному мистецтві. Пам'ятаючи про це, вчитель повинен завжди удосконалювати свою виконавську майстерність: більше читати з листа, відпрацьовувати швидко осмислене і правильне засвоєння тексту, знайомитись з новими творами, проникати в їх стилістичну суть.

Професійні виконавські якості вчителя музики складаються на основі органічного злиття багатьох компонентів: розвиток загальномузичних теоретичних знань, навичок працювати над культурою і технікою виконання, вміння сприймати музику через осмислення її змісту, а потім наступного втілення в концертному звучанні. Крім цього, необхідно враховувати і психолого-педагогічні особливості своєї діяльності: уміти не тільки виконувати музичний твір, але й подати музичний матеріал шкільній аудиторії, уміти спілкуватися з класом, враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, полегшуючи тим самим досягнення поставленої мети на уроці музики.

Зупинимось на розгляді шляхів оволодіння професійними якостями вчителя музики під час інструментальної підготовки та способах їх удосконалення.

Мета виконавської діяльності вчителя в школі:

– вміння виконати твір різного стилю і форми інструментального

письма;

– уміння розкрити художній образ музичного твору на основі якісного прочитання музичного тексту і власного виконавського досвіду;

– володіння навичками самостійної роботи над музичним твором;

– знання специфіки виконання репертуару, включеного до програми по слуханню музики (вміння виконати фрагменти, епізоди твору, інтонації, фіксація уваги дітей на найбільш виразних місцях).

Виконавські знання, вміння та навички, якими повинен володіти студент, можна згрупувати за видами його професійної діяльності, пов'язаної з грою на інструменті:

- сольний спів;
- самостійна робота над музичними творами;
- акомпанування;
- читання нот з листа;
- транспонування;
- гра в ансамблі;
- творче награвання.

Виконавська культура вчителя музики повинна відобразити його естетичні навички, свідоме ставлення до музичного мистецтва, широту світогляду, що проявляється в знайомстві з кращими творами світової музичної культури, готовність до музично-освітньої роботи. У виконавському репертуарі учителя повинні бути твори для різних вікових груп учнів. Якість виконання є одним із показників педагогічної майстерності вчителя, до того ж, чим більший запас його п'єс, тим вище буде його авторитет, плодотворними підсумки виховної роботи засобами музичного мистецтва. Наголошуючи на виконавській діяльності учителя музики, слід пам'ятати, що мова йде не про виконання взагалі, а про виконання для дітей. Грати потрібно виразно, образно, емоційно, дохідливе, маючи постійний контакт з класом. При виконанні творів учитель повинен бути вимогливим до себе і постійно пам'ятати, що музика повинна будити

творчу фантазію дітей, формувати асоціативно-образне, а пізніше логічне мислення.

Підготовка вчителя музики неодмінно включає оволодіння навичками виконавської і концертмейстерської діяльності, а також методикою навчання гри на музичному інструменті.

Вчитель повинен вміти:

- акомпанувати хоровому та сольному співу;
- показувати вступ солісту та хору;
- співати, акомпануючи при цьому собі;
- читати з листа і транспонувати партію акомпанементу в різних тональностях, підбирати на слух мелодії та супровід популярних пісень (це допоможе значно швидше засвоїти досить широкий пісенний репертуар, використовувати в роботі незнайомі твори, запобігати надмірному форсуванню дитячих голосів при виконанні творів, написаних в незручних для дітей тональностях);
- володіти навичками перекладу та гри в ансамблі.

Слід зауважити, що під час читання з листа вчитель повинен швидко розуміти задум твору, одночасно бачити партію соліста і акомпанемент, музичний і літературний текст, звертати увагу на зміну темпу, тональності, ритму.

Таким чином, одним з пріоритетних напрямків професійної підготовки майбутніх учителів музики виступає інструментальна підготовка, яка укріплює авторитет вчителя як музиканта. У своїй професійній діяльності педагогові постійно доводиться виступати в ролі виконавця, а для цього необхідно навчитись вільно володіти музичною літературою, уміти осмислювати і освоювати музичний матеріал і, творчо інтерпретуючи, доносити його до слухачів.

Робота над вокальним твором

Майбутній учитель музики повинен знати, що в спільному звучанні голос є головним, а інструмент другорядним. Тільки навчившись забезпечувати голосу його природне звучання, можна ставити мету більш високого порядку – цілеспрямовано впливати інструментальним звучанням на ті чи інші компоненти виразності співу. Емоційний настрій та образний зміст вокального твору розкриваються не тільки через музику, але і через слово. Розбірливе чуття слів – головна мета не тільки співака, але й акомпаніатора. Необхідно, щоб студент вивчив в деталях вокальну лінію, звернув увагу на характер музичної культури мелодії (плавний чи звивистий, спокійний чи стрімкий, кантиленний чи речитативний), знайшов кульмінаційні моменти, визначив динамічний діапазон, навчився інтонувати мелодію голосом із слідуванням правильної зміни дихання.

Щоб організувати увагу дітей та полегшити їм розбір твору, спочатку можна користуватися простою схемою аналізу, яка вивішується на дошці:

Схема полегшує учням робити аналіз музичного твору. (У цій схемі засоби виразності названі в тому порядку, в якому вони вивчаються в першій та другій чвертях). Схема написана великими літерами на картках, які з'єднані між собою шматочками липкої стрічки. Завдяки цьому, вся схема може складатися і розкладатися в залежності від того, який елемент музики вчитель захоче виділити). Кожен із засобів повинен послідовно і добре відпрацюватися з дітьми на коротких, виразних по музичній мові прикладах-еталонах.

Це можуть бути п'єси, які прослуховуються на перших уроках, а також інші, спеціально підібрані твори. Природно, що аналізувати потрібно також і твори по слуханню та співу.

Працюючи над акомпанементом, потрібно, так як і в роботі над сольним твором, розставити апплікатуру. Але в центрі уваги весь час залишається вокальна партія, як елемент музичного цілісного, що відображає

загальний план використання акомпанементу. В процесі виконання студент повинен коректувати намічений план виконання акомпанементу в залежності з реальним звучанням голосу, з динамікою та фразуванням, з його диханням. Студент повинен вміти читати гармонію по числовому означенню, а також підбирати на слух та транспонувати.

Виконавська культура учителя

Специфіка музично-педагогічної діяльності органічно пов'язує педагогіку з музичним виконавством. При цьому зміст цих сторін діяльності визначає фаховий профіль музиканта-педагога загальноосвітньої школи. Виконавська діяльність учителя передбачає його різнобічну освіченість, наявність виконавської культури, знайомство із суміжними видами мистецтва, професійну компетентність, багатство емоційного світу, оскільки без розвинутої здатності сприймати та співпереживати він не зможе впливати на сферу почуттів учнів. Необхідність виховувати музикою за допомогою виконавського мистецтва потребує вільного володіння музичним інструментом, а отже, значної уваги до формування виконавської культури студента, що передбачає, з одного боку, осягнення авторського змісту та формування власної виконавської концепції, з іншого – знаходження та вдосконалення засобів її реалізації. Це вимагає досягнення збалансованості між доцільними виконавськими прийомами музичної виразності й високопрофесійним рівнем технічного апарату для відображення глибини образно-художнього світу твору, що виконується.

Під виконавською культурою вчителя музики будемо розуміти сукупність професійних якостей та знань, які знаходять свою проекцію в його вміннях і забезпечують високий рівень виконавської діяльності в освітньому процесі. Виконавська культура вчителя музики, яку ми визначили ядром готовності педагога-музиканта до інструментально-виконавської

діяльності, є специфічним виявленням фахової культури в умовах виконавського процесу. Для успішного здійснення інструментально-виконавської діяльності, необхідні, поряд з вольовими, такі якості: креативність, рефлексія, артистичність майбутнього педагога, технічна досконалість та стабільність виконання. Будь-яка діяльність, зокрема й інструментально-виконавська, передбачає вироблення певних умінь та навичок для досягнення поставленої мети.

Розгляд виконавської культури майбутнього вчителя музики як сукупності професійних якостей та знань, які проектуються на його вміння, дозволяє виділити комплекс найважливіших умінь, необхідних для успішного здійснення інструментально-виконавської діяльності, а саме:

- музично-аналітичні вміння або осмислення логіки драматургічного розвитку чи побудови твору, уміння синтезувати цілісний образ музичного твору з окремих деталей;

- уміння художньо-виконавської інтерпретації, тобто можливість доволіно оперувати виконавським образом, охоплюючи його цілісно, розгорнуто, з усіма стильовими, тембровими й динамічними подробицями;

- уміння музичного сприймання або заглиблення виконавця в художній зміст твору на основі власних асоціативних зв'язків, уявлень, відчуттів, абстрактного мислення, психологічних особливостей;

- уміння оперувати набутими музично-теоретичними та фаховими знаннями, втілити свої наміри, керувати емоційним тонусом виконання;

- технічні вміння, тобто відповідність теоретичної моделі інтерпретаційного задуму її акустичному відтворенню, використання колористичних можливостей музичного інструмента.

Отже, виконавська культура передбачає здатність до глибокого осягнення змісту музики, виявлення власного ставлення до її художніх образів, технічно досконалого та артистичного втілення музичного твору в реальному звучанні. Педагогічні дії, що сприятимуть формуванню виконавської культури, потрібно спрямовувати на накопичення знань

(загальномузичних та фахових), умінь, виконавського репертуару й підвищення власної технічної майстерності; на прагнення до вдосконалення набутих професійних знань; розвиток пізнавального інтересу. Постійне здобуття нової музично-виконавської інформації, творчий пошук, розв'язання проблемних ситуацій, що виникають при роботі з творами; прагнення до опрацювання нового репертуару призведе до можливості прийняття оригінальних, нестандартних інтерпретаційних рішень.

Враховуючи свій досвід роботи викладача, можу зробити висновок, що для вчителя музики найбільш складним є транспонування та підбір на слух. Відсутність цих навичок обмежує можливості ведення уроків музики та позакласної роботи на належному рівні. Тому потрібно систематично тренуватися, підбирати на слух, читати з листа, транспонувати.

Необхідно звернути увагу вчителя на те, що інколи вже перевірене на практиці як позитивне знову потребує доказу, осмислення, якогось доповнення. Повністю погоджуємось із думкою Н. Л. Гродзенської, яка стверджує, що завдання виховання у дітей любові до музики потрібно розуміти вибірково. Вона писала: «Треба навчити дітей любити і цінувати не всяку музику, а тільки хорошу, справжню, дійсно художню. Тільки така музика може глибоко впливати на людей, будити думку, викликати благородні, естетичні почуття». А вчитель повинен бути готовим до того, що виконуючи його вказівки щодо слухання музику, яка звучить навколо, у дітей виникнуть різні уявлення, і саме від методичної грамотності вчителя буде залежати правильна оцінка почутого. Вчителю треба бути готовим до самих різноманітних питань учнів з приводу такої бесіди як «Music aroun us» («Музика навколо нас»), вводити в урок елементи нового, закладати основи музичного розвитку та виховання підростаючого покоління.

ПІСЛЯМОВА

Запропоновані методичні настанови мали на меті надання рекомендацій щодо теоретичних питань формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку засобами пісенного матеріалу на уроках англійської мови, розкриття функцій, що об'єднують музику та іноземні мови; розгляд методичних переваг пісень у навчанні англійської мови; виокремлення критеріїв відбору пісенного матеріалу; надання методичних порад з визначення етапів уроку англійської мови, під час яких найкраще застосовувати музичний супровід та пісні, а також формування виконавських музичних навичок майбутніх учителів у процесі їх інструментальної підготовки, розкриття основних напрямів у цій галузі, зокрема, гра на слух, читання з листа, транспонування, підбір акомпонементу.

Запропоновано способи роботи над пісенним матеріалом для удосконалення рівня сформованості граматичних навичок учнів середньої школи на уроках англійської мови.

Розроблено завдання на основі автентичних англійських пісень, під час яких учні удосконалюють свої знання з граматики, вчать висловлювати власні думки, розширюють лексичний запас, осмислюють інформацію, подану у пісенному матеріалі та збагачують свої знання в аспектах країнознавчого характеру.

Також пісенний матеріал спонукає до творчості, а саме: виконання віршованих перекладів, складання пісень рідною й іноземною мовами. Крім цього, удосконалюється англійська вимова, добре запам'ятовуються іноземні слова, оскільки римована форма – це чудовий спосіб не тільки покращити знання з граматики, а й удосконалити свою вимову фонетично і початківцям, і тим, хто вже досить добре володіє іноземною мовою.

Матеріали видання схвалено викладачами кафедри іноземної філології, учителями шкіл та використано фрагментарно, як додатки до власних уроків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белоножко Н. О. Использование музыкальных выразительных средств в процессе обучения английскому языку. *Іноземні мови*. 2001. № 4. С. 14–17.
2. Вареникова Ж. Б. Роль песни при обучении английскому произношению. *Иностранные языки в школе*. 1998. № 6. С. 65.
3. Вікіпедія. Відкрита багатомовна мережева енциклопедія. URL : uk.wikipedia.org (дата звернення 19.02.2020).
4. Гальсакова Н. Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2006. 336 с.
5. Методика обучения иностранным языкам в средней школе : учебник / Н. И. Гез, М. В. Ляховицкий, А. А. Миролюбов и др. Москва : Высш. школа, 1982. 373 с.
6. Дьяченко Н. П. Вірші, римування та пісні як засіб підвищення ефективності уроку англійської мови. *Педагогічний вісник*. 2004. № 3. С. 30–33.
7. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. Москва : Просвещение, 1991. 522 с.
8. Казарян А. М. Эстетическое воспитание учащихся на уроках английского языка. *Иностранные языки в школе*. 1987. №1. С. 44–45.
9. Карпенко О. Д. Вивчення іноземної мови через пісню і музику. *Англійська мова і література*. 2004. № 12. С. 2–4.
10. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. URL : http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_1_14.pdf (дата звернення 19.02.2020).
11. Кириллова Е. П. и др. Хрестоматия по методике преподавания английского языка : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва :

Просвещение, 1981. 206 с.

12. Коваленко О. Я. Книга для вчителя іноземної мови : довідково-методичне видання / упоряд. О. Я. Коваленко, І. П. Кудіна. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 240 с.

13. Краснова М. Є., Горовенко О. А. The use of song material as means of improving students' skills. *Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 листоп. 2015 р.). Харків, 2016. С. 59–61.

14. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком, 2008. 1040 с.

15. Костюченко К. Є. Педагогічні умови формування раціонально-критичного мислення у майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2011. 20 с.

16. Колкер Я. М., Еналиева М. Т., Устинова Е. С. Практическая методика обучения иностранному языку : учеб. пособ. Москва, 2000. 264 с.

17. Леві В. М. Питання психобіології музики. *Радянська музика*. 1966. № 8. С. 13–19.

18. Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии : избр. психол. тр. Москва : РАО/МПСи, 2001. 127 с.

19. Леонтьев А. А. Возрастные и индивидуальные особенности школьников в процессе обучения иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 1976. № 1. С. 97–100.

20. Маклакова Н. К. Эстетическое воспитание учащихся в процессе преподавания иностранных языков. *Эстетическое воспитание в школе*. 1991. № 5. С. 118–124.

21. Маслыко Е. А. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справочное пособ. Минск : Вышейш. школа, 1992. С. 72.

22. Орехова И. А. Формирование лингвокультурной компетенции в

процессе обучения иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 2005. № 5. С. 28–30.

23. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Ленвіт, 2002. – 263 с.

24. Ожегов С. Словарь русского языка. Москва : Русский язык, 1984. 816 с.

25. Пассов Е. И., Кузовлев В.П., Царькова В.Б. Учитель иностранного языка : Мастерство и личность : учебник. Москва : Просвещение, 1993. 160 с.

26. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва : Просвещение, 1991. 223 с.

27. Пінчук Г. Г. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/24899/ (дата звернення 13.03.2020).

28. Полонский В. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа. 2004. 512 с.

29. Рогова Г. В., Рабинович Ф. М., Сахарова Т. Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе : теорет.-практ. метод. пособ. Москва : Просвещение, 1991. 287 с.

30. Романовская О. Е. Методика работы с музыкально-поэтическим фольклором в курсе обучения английскому языку в школе. *Иностранные языки в школе*. 2008. № 8. С. 16–22.

31. Самойленко П. І., Сергєєв А. В. Інтеграційна функція навчання основам наук. *Фахівець*. 1995. № 5–6. С. 36–37.

32. Слостенин В. А. и др. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. Москва : Магистр, 1997. 224 с.

33. Словник української мови / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1979. 442 с.

34. Синькевич Г. П. Песня на уроке английского языка. *Иностранные языки в школе*. 2002. № 1. С. 50–53.

35. Скляренко Н. К. Навчання граматичних структур англійської мови в школі : навч. посіб. Київ : Рад. школа, 1982. 103 с.
36. Стом О. І. Пісні на уроках англійської мови. *Англійська мова і література*. 2004. № 36. С. 5–7.
37. Некрасова О. П. Музичні захоплення. Мій улюблений співак. Роль музики і пісень при вивченні англійської мови. *English plus*. 2004. № 34. С. 1–4.
38. Никитенко З. Н. К проблеме выделения культурного компонента в содержании обучения английскому языку в начальной школе. *Иностранные языки в школе*. 1993. № 3. С. 5–6.
39. Харчук А. В. Методика використання римованих текстів у навчанні молодших школярів лексики англійської мови. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. Луганськ, 2013. № 12. С. 23.
40. Чекаль Г. С., Палій О. А., Потапенко С. І., Андрійко І. Ф. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх закладах : підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2010. 322 с.
41. Черноватый Л. Н. Психолингвистические основы теории и педагогической грамматики : монография. Харьков : Основа, 1992. 245 с.
42. Цыпкина М. М. Merry English : посіб. для учасників початкових класів. Харьков : Ранок, 2001. 80 с.
43. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учеб. посіб. для студ. пед. институтів. Москва : Просвещение, 1986. С. 29–31.
44. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1987. 285 p.
45. Dakin J. Songs and Rhymes for the teaching of English. Longman Group Ltd, 1992. 243 p.
46. Doff A., Jones Ch. Language in Use : Classroom Book. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 144 p.
47. Graham C. Creating songs and Chants. United Kingdom : Oxford

University Press, 2005. 345 p.

48. Malkoc A. Old favorites for all ages. Song for learners of American English. Washington D. C., 1994. 120 p.

49. Mc Conochie J. If you Feel Like Singing. Washington D. C., 1993. 88 p.

50. McDowell J., Hart Ch. Listening plus : authentic recordings with tasks to develop listening skills and teacher training. Edward Arnold Press, 1987. 235 p.

51. Murphey T. Music & Songs. Oxford University Press, 1992. 376 p.

52. Richards J. C. The Context of Language Teaching. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1991. 228 p.

53. Stevick E. Teaching and learning languages. Cambridge University Press, 1982. 231 p.

54. Swan M. How English Works: A Grammar Practice Book. Oxford University Press, 2005. 358 p.

55. Swan M. Practical English Usage. Oxford University Press, 2005. 653 p.

56. Vince M. Advanced Language Practice. Macmillan Education: Oxford, 2003. 326 p.

57. Vince M. First Certificate Language Practice. Macmillan Education: Oxford, 2003. 342 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Текст пісні гурту «Queen» «We are the champions»

Fill in the gaps with the Present Perfect Simple.

I _____ (pay) my dues
Time after time
I _____ (do) my sentence
But committed no crime
And bad mistakes
I _____ (make) a few
I _____ (have) my share of sand
Kicked in my face
But I _____ (come) through
And I need to go on and on and on and on

We are the champions - my friend
And we'll keep on fighting till the end
We are the champions
We are the champions
No time for losers
'Cause we are the champions of the world

I _____ (take) my bows
And my curtain calls
You _____ (buy) me fame and fortune
And everything that goes with it
I thank you all
But it _____ (be) no bed of roses no pleasure cruise
I consider it a challenge before the whole human race
And I ain't gonna lose
And I need to go on and on and on and on

ДОДАТОК Б

Добірка вправ на засвоєння граматичних конструкцій та лексики, що інтерпретовано у формі комплексу допоміжних римованих завдань, деякі з них покладено на музику [42].

I want to be

1. Are you going to be a driver?
No, I am not.
I am going to be a pilot
Or a cosmonaut.

2. He can bake an apple pie.
He can bake a cake.
He would like to be a baker,
Our best friend Jake.

3. He wants to help children,
When they are ill.
He will become a doctor,
My brother Bill.

4. Is your father a worker?
No, he is not. He is a driver.
Is your mother a doctor?
No, she is not. She is a designer.

5. Who wants to be a pilot?
Who wants to fly?
Who wants to fly
High in the sky?

I want to be a pilot.
I want to fly.
I want to fly
High in the sky.

Who wants to be a pi - lot? Who wants to fly? Who
wants to fly? High in the sky? Who wants to be a pi - lot? Who
wants to fly? Who wants to fly? High in the sky? I
want to be a pi -lot. I want to fly. I want to fly. High in the sky. I
want to be a pi -lot. I want to fly. I want to fly. High in the sky.

I am from Ukraine

1. Where do you come from,
Mike and Sam?
Where do you come from,
Oksana and Pam?

I come from America.
I come from Spain.
I come from Great Britain.
I come from Ukraine.

The musical score is written on four staves in 2/4 time. The first staff contains the melody for the first two lines of the song. The second staff continues the melody for the next two lines. The third staff continues for the next two lines. The fourth staff contains two endings: the first ending leads back to the beginning of the first staff, and the second ending concludes the piece. The lyrics are written below the notes.

Whe-re do you come from, Mike and Sam? Whe-re do you
come from, Ok - sa - na and Pam? I come from A - me - ri - ca.
I come from Spain. I come from Great Bri - tain. And
I come from Uk - ra - ine. // I come from Uk - raine.

2. I met a crane one sunny day.
– Where do you live, I asked the crane.
– Where do you live, I asked the crane.
– My home is here, in Ukraine.

3. I live in Kharkiv.
It's a big nice town.
I like its parks,
And underground.

I like the old streets.
I like the squares.
I like to meet
My old there.

4. The Ukrainians are at home
In Kyiv and Tcherkasy
And the English are at home
In London and Newcastle.

The Italians are at home
In Venice and in Rome.
People can be happy
When they are at home.

The U - krai - nians are at ho - me In Ky - iv and Tcher - ka - sy And the
Eng - lish are at ho - me In Lon - don and New - cast - le. The I -
ta - lians are at ho - me In Ve - nice and in Ro - me.
Peo - ple can be hap - py When they are at ho - me.
Peo - ple can be hap - py When they are at ho - me.

An apple a day...

1. «An apple a day
Keeps the doctor away».
And you won't be tired
Unhealthy or pale.

You won't have a toothache
You will be O.K.
«An apple a day
Keeps the doctor away».

The image shows three staves of musical notation in 2/4 time, written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes.

«An ap - ple a day Keeps a doc - tor a - way». And you
won't be ti - red, You won't be pale. You won't be ti - red, You
won't be pale. «An ap - ple a day Keeps a doc - tor a - way».

2. Where do you feel pain?
I feel pain in my back.
Where do you feel pain?
I feel pain in my leg.

3. What is the matter?
I fell from the boat
I'm ill, I'm not better,
I have a sore throat.

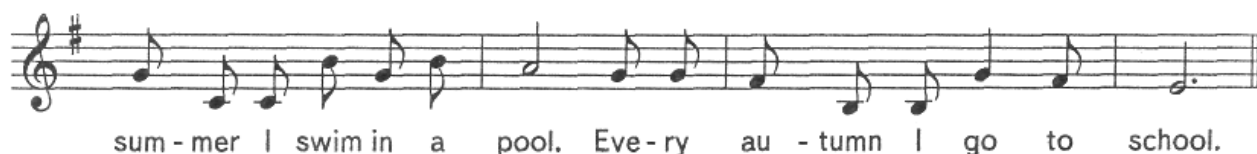
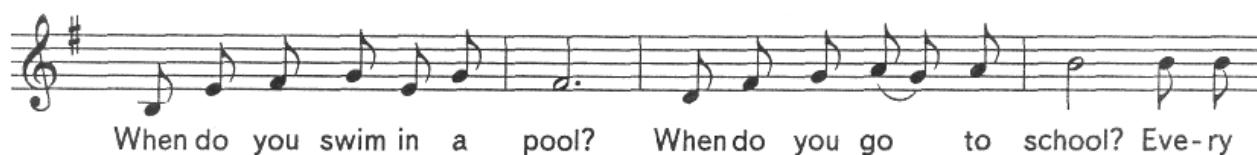
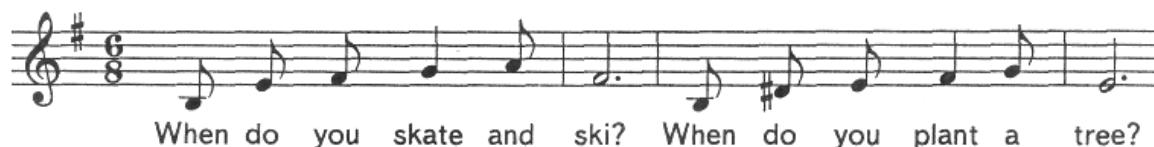
4. I caught a cold,
I stayed in bed.
I drank hot milk,
Ate jam and bread.

5. Once upon a time there lived a hare in the wood.
He was little. He was very good.
One day after dinner he ate too much cake
And he got a bad toothache.

Seasons

1. When do you skate and ski?
When do you plant a tree?
When do you swim in a pool?
When do you go to school?

Every winter I skate and ski.
Every spring I plant a tree.
Every summer I swim in a pool.
Every autumn I go to school.

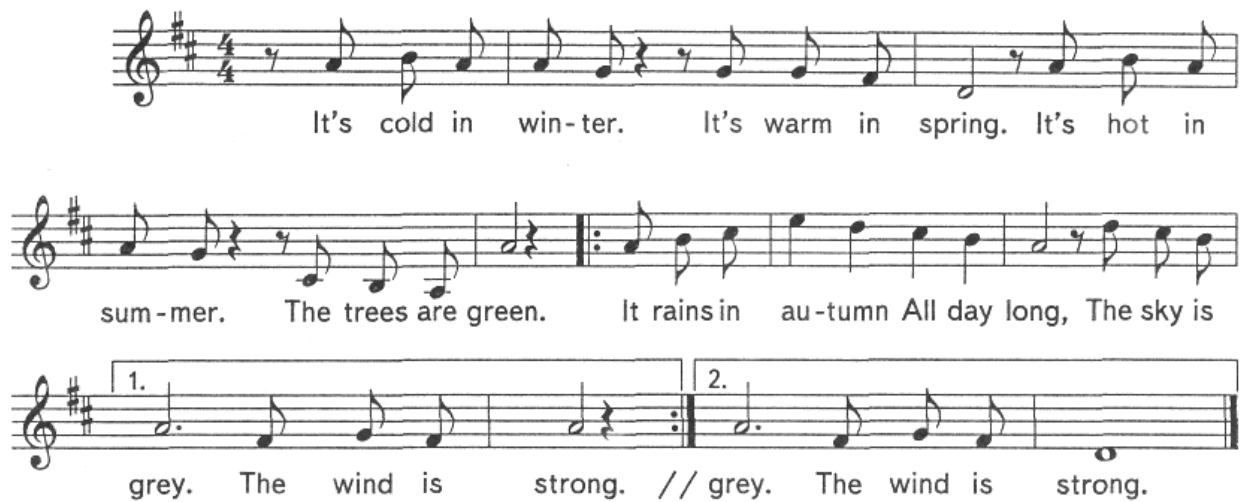

2. Winter comes after autumn.
The nights are long,
The days are short.
The wind is strong.
It often snows.
It's very cold, it's very cold.

3. In summer I'm full of delight.
The colours of summer are bright.
I like the blue sky, the blue sky and white clouds.
I like the green grass and I like dandelions.

2. It's cold in winter.
It's warm in spring.
It's hot in summer.
The trees are green.

It rains in autumn
All day long.
The sky is grey.
The wind is strong.

The image shows three staves of musical notation in G major (one sharp) and 4/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics: "It's cold in winter. It's warm in spring. It's hot in". The second staff continues the melody for the second line: "summer. The trees are green. It rains in autumn All day long, The sky is". The third staff shows a first ending (marked "1.") and a second ending (marked "2.") for the phrase "grey. The wind is strong.", with a double bar line and repeat sign between the two endings.

It's cold in win-ter. It's warm in spring. It's hot in
sum-mer. The trees are green. It rains in au-tumn All day long, The sky is
grey. The wind is strong. // grey. The wind is strong.

5. The days are long, the nights are short in summer.
The wind is warm, the rain is warm.
The longest holidays we have in summer.
That's why I like summer best of all.

6. It often rains in autumn.
The weather is bad.
I often catch a cold
And stay in bed.

I often catch a cold
And stay in bed.
It often rains in autumn.
The weather is bad.

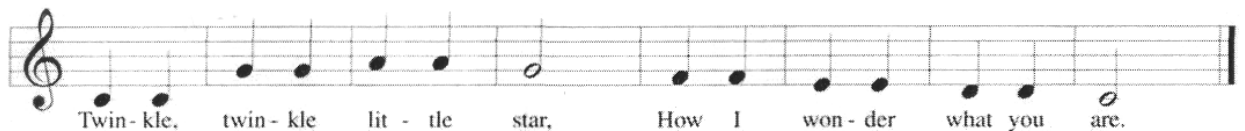
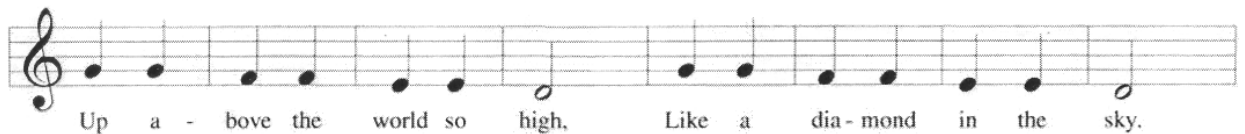
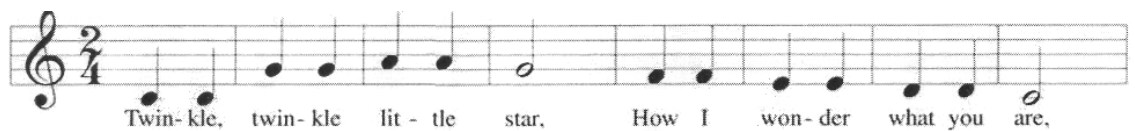
Twinkle, twinkle, little star

1. Twinkle, twinkle, little star,
How I wonder what you are.
Up above the world so high,
Like a diamond in the sky.

2. When the blazing sun is gone,
When he nothing shines upon,
Then you show your little light,
Twinkle, twinkle, all the night.

3. Then the traveller in the dark,
Thanks you for your tiny spark,
He could not see which way to go,
If you did not twinkle so.

4. When the blazing sun is gone...
When he nothing shines upon...
Though I know not what you are,
Twinkle, twinkle, little star.

Old Macdonald had a farm

Old Macdonald had a farm, ee-ah-ee-ah-oooh,
And on that farm he had some cows, ee-ah-ee-ah-oooh,
With a "moo-moo" here and a "moo-moo" there
Here a "moo" there a "moo"
Everywhere a "moo-moo"

Old Macdonald had a farm, ee-ah-ee-ah-oooh,
And on that farm he had some chicken, ee-ah-ee-ah-oooh,
With a "cluck-cluck" here and a "cluck-cluck" there
Here a "cluck" there a "cluck"
Everywhere a "cluck-cluck"
With a "moo-moo" here and a "moo-moo" there
Here a "moo" there a "moo"
Everywhere a "moo-moo"

Old Macdonald had a farm, ee-ah-ee-ah-oooh,
And on that farm he had some sheep, ee-ah-ee-ah-oooh,
With a "baa-baa" here and a "baa-baa" there
Here a "baa" there a "baa"
Everywhere a "baa-baa"
With a "cluck-cluck" here and a "cluck-cluck" there
Here a "cluck" there a "cluck"
Everywhere a "cluck-cluck"
With a "moo-moo" here and a "moo-moo" there
Here a "moo" there a "moo"
Everywhere a "moo-moo"

Old MacDonald had a farm, ee-ah-ee-ah-oooh,
And on that farm he had some pigs, ee-ah-ee-ah-oooh,
With an "oink-oink" here and an "oink-oink" there
Here an "oink", there an "oink",
Everywhere an "oink-oink"
With a "baa-baa" here and a "baa-baa" there
Here a "baa" there a "baa"
Everywhere a "baa-baa"
With a "cluck-cluck" here and a "cluck-cluck" there
Here a "cluck" there a "cluck"

Everywhere a "cluck-cluck"
 With a "moo-moo" here and a "moo-moo" there
 Here a "moo" there a "moo"
 Everywhere a "moo-moo"

Old Macdonald had a farm, ee-ah-ee-ah-ooh,
 And on that farm he had some ducks, ee-ah-ee-ah-ooh,
 With a "quack-quack" here and a "quack-quack" there
 Here a "quack" there a "quack"
 Everywhere a "quack-quack"
 With an "oink-oink" here and an "oink-oink" there
 Here an "oink", there an "oink",
 Everywhere an "oink-oink"
 With a "baa-baa" here and a "baa-baa" there
 Here a "baa" there a "baa"
 Everywhere a "baa-baa"
 With a "cluck-cluck" here and a "cluck-cluck" there
 Here a "cluck" there a "cluck"
 Everywhere a "cluck-cluck"
 With a "moo-moo" here and a "moo-moo" there
 Here a "moo" there a "moo"
 Everywhere a "moo-moo"
 Old Macdonald had a farm, ee-ah-ee-ah-ooh

Old Mac - Don - ald had a farm E I E I O *FINE* And
 on that farm he had a cow, E I E I O. With a
 moo moo here and a moo moo there. Here a moo, there a moo, Eve - ry - where a moo moo. *D.C.*

Look at the clock-face

Look at the clock-face,
Look at the clock-face,
What is the time?
What is the time?

Look at the clock-face,
Look at the clock-face,
It's half past nine,
It's half past nine.

Walk in the garden,
Play in the garden,
The weather is fine,
The weather is fine.

Hurry up, dear,
Hurry up, dear.
It's half past nine.
It's half past nine.

The musical score is written on five staves in a 3/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are: "Look at the clock-face, Look at the clock-face, What is the time? What is the time? Look at the clock-face, Look at the clock-face, It's half past nine, It's half past nine. Walk in the garden, Play in the garden, The weather is fine, The weather is fine. Hurry up, de-ar, Hurry up, de-ar. It's half past nine. It's half past nine." The melody is simple and repetitive, with a clear emphasis on the lyrics.

Look at the clock- face, Look at the clock- face, What is the
time? What is the time? Look at the clock- face, Look at the clock- face,
It's half past nine, It's half past nine. Walk in the gar- den, Play in the
gar- den, The wea- ther is fine, The wea- ther is fine. Hur- ry up,
de- ar, Hur- ry up, de- ar. It's half past nine. It's half past nine.